

راكแห่งปัญหาเชิงโครงสร้าง และความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย

พระชัย ตระกูลวรรณนท์

ตลอดช่วงกว่า 5 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยได้ก้าวพัฒนาเข้าสู่สภาวะขัดแย้งที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ในระดับที่อาจกล่าวได้ว่าวิกฤติอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน แม้ในอดีตสังคมไทยจะได้เคยเผชิญฝ่ายก่อการณ์ทางการเมือง วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจมาแล้วหลายครั้ง ตลอดจนได้บ่มเพาะบทเรียน ประสบการณ์และหนทางคลื่นลามปัญหามากมาย ทว่าดูเหมือนบรรดาประสบการณ์และบทเรียนเหล่านั้น ไม่อาจนำกลับมาใช้ในการคลี่คลายปัญหามาตรฐานอย่างเด็กแรกเกย์ที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันได้ สาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งอาจเป็นด้วยข้อเท็จจริงที่ว่าความขัดแย้งแตกแยกอย่างรุนแรงสุดขั้วครั้งนี้ มิได้เป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองเพียงประการเดียว ทว่าอาจมีภาระหนักที่มาของปัญหาที่แฝงลึกซึ้งไปในโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และโครงสร้างความไม่เท่าเทียมทางสังคม หากพอ ๆ กับประเด็นเห็นต่างและการแข่งขันทางการเมือง ส่งผลให้ปรากฏเป็นรูปธรรมของความขัดแย้งที่ร้าวเลือกและแพร่กระจาย ครอบคลุมกลุ่มคนที่หลากหลายทั่วทั้งสังคมไทย มิได้จำกัดวงอยู่เพียงในหมู่นักการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเช่นในอดีตที่ผ่านมา

นับแต่ พ.ศ. 2549 จนปัจจุบัน ภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมไทยที่แลเห็นหายนะภัยจากวิกฤตการณ์ที่ก่อตัวขึ้น ต่างได้พยายามเข้าแทรกแซงแก้ไข โดยหวังจะให้สถานการณ์ความขัดแย้งแตกแยกยุติลงโดยเร็ว นับแต่การออกมาเคลื่อนไหวในที่สาธารณะของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่เห็นขัดแย้งกัน การเข้ายึดอำนาจของคณะ คณช. การจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะการณ์ การจัดตั้งรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 การเลือกตั้งทั่วไป การดำเนินการทางการเมืองและกฎหมายในการเปลี่ยนตัวนายกรัฐมนตรีถึงสองครั้ง การ слับข้าราชการเมืองจัดตั้งรัฐบาลใหม่ การตั้งคณะกรรมการสมานฉันท์ การเสนอให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ จนถึงการที่ประชาชนเข้าชื่อต่อศาลฎีกาต่อประมหากษัตริย์เพื่อให้อดีตนายกฯ ทักษิณ ชินวัตร พ้นผิดและกลับประเทศไทย ฯลฯ ในด้านหนึ่งความพยายามเหล่านี้อาจถูกพิจารณาได้ว่าเป็นการเติมเชื้อไฟให้ปัญหามาตรฐานอย่างรุนแรงซับซ้อนมากแก่ไปยิ่งขึ้น ทว่าในอีกด้านหนึ่ง ก็อาจพิจารณาได้ว่าเป็นความพยายามแสวงหาวิธีการที่จะคลี่คลายปัญหาในสถานการณ์นั้น ๆ เฉพาะหน้าขณะนั้น โดยบริสุทธิ์ใจและด้วยปรารถนาดีต่อ

สังคมส่วนรวม ทว่าก็ไม่อาจหยุดยั้งวิกฤติ เพราะเป็นการมองและแก้ปัญหาอย่างแยกส่วน ตามทิศที่มีมั่นของแต่ละกลุ่มแต่ละภาคส่วน โดยไม่คำนึงถึงเหตุแห่งความขัดแย้งอย่างรอบด้าน อีกทั้งมุ่งที่จะยึดกุมการนำมวลชนให้คล้อยตาม มากกว่าจะรับฟังปัจจุบันที่หลอกหลอนของประชาชนทั้งประเทศ และร่วมมือกันอย่างจริงจังในการวิเคราะห์หาสาเหตุและรากเหง้าที่แท้จริงของความขัดแย้ง

การเพิกเฉยละเลยก่อให้รากเหง้าของความขัดแย้งที่สะสมยาวนานดังปรากฏขึ้นเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ผลักดันจนสังคมไทยต้องเผชิญหน้ากลับเข้าสู่วัฒนธรรมอีกรั้งในเดือนเมษายน-พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ทำให้สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศยิ่งยากจะแก้ไข จำนวนผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์เข้าสลายการชุมนุม ความโกรธแค้นของผู้คนที่ระบายออกด้วยการเผาทำลายอาคารสถานที่ต่าง ๆ ในเขตชั้นในของกรุงเทพมหานคร การประภาคใช้กฎหมายพิเศษในสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือการดำเนินคดีและติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดที่ยังดำเนินมาถึงปัจจุบัน ล้วนสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลและสังคมไทยโดยรวม ยังวนเวียนเข้าใจผิดว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการเดิม ๆ โดยมุ่งจัดการที่ปลายเหตุของปัญหา แม้จะได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอิสระสอบสวนข้อเท็จจริงฯ ชุดที่มีนายคณิต ณ นคร เป็นประธานคณะกรรมการ และกรรมการอื่นอีกสองชุด แต่ก็ไม่ได้ทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งเบาบางลงแต่อย่างใด รายงานการศึกษานี้มุ่งที่จะเปิดมุมมองเพื่อทำความเข้าใจรากเหง้าที่แท้จริงของวิกฤติการณ์ทางการเมืองไทยปัจจุบัน ซึ่งอาจนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในระยะยาวที่ต้นเหตุได้ในที่สุด

ที่มาของความขัดแย้งทางการเมืองของประเทศไทย

หากมองอย่างผิวเผินจะพบว่าเหตุการณ์วันรายทางการเมืองไทยในรอบ 4 ปีที่ผ่านมาหนึ่ง อาจเกิดจากปัญหาจาริยธรรมของนักการเมืองไทย การแทรกแซงทางการเมืองของทหาร รวมถึงการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยของภาคประชาชนสองฝ่าย แต่หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งแล้วอาจกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งทางการเมืองดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากการ “โครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ” ที่ไม่เป็นธรรม

การเรียกร้องของกลุ่มคนเสื้อแดงนั้น แม้มุ่งชูอุดมการณ์เพื่อประชาธิปไตยเป็นช่องนำในการต่อสู้ แต่ลึก ๆ แล้ว สิ่งที่คนส่วนใหญ่ตระหนักดีแต่ไม่กล่าวถึง ก็คือฐานมวลชนของ “คนเสื้อแดง” ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่ถูกทอดทิ้งจากสังคมมาตลอด 50 ปี ของการพัฒนาทุนนิยมไทย

ในขณะที่การต่อสู้ของ “คนเสื้อเหลือง” ก็เช่นกัน นอกจากเพื่อประกาศเจตจำนงณ์ ที่จะจัดการกับนักการเมืองที่ไร้จาริยธรรมแล้ว ก็อาจถูกดึงข้อสังเกตได้ว่าไม่ต้องการให้มวลชนรากหญ้าสามารถเติบโตขึ้นมาแบ่งปันผลประโยชน์ และทรัพยากรในสังคมไปจากชนชั้นกลาง โดยเฉพาะเมื่อมีนักการเมืองทุจริตเข้ามาซึ่งนำกลุ่มคนเหล่านี้เพื่อใช้เป็น “เครื่องต่อรอง” ทางการเมือง

การต่อสู้เพื่อเรียกร้องผลประโยชน์ของกลุ่มคนเสื้อเหลือง เสื้อแดง และอื่น ๆ ในสังคมไทยนั้น ไม่ใช่เรื่องใหม่ หรือผิดจากปกติเมื่อเทียบเคียงกับพัฒนาการทางการเมืองในประเทศอื่น ๆ แต่วิกฤตการณ์ของเมืองไทยในครั้งนี้ รุนแรงเป็นพิเศษ ก็เพราะโครงสร้างที่แยกข้ามกัน แสดงความเหลื่อมล้ำต่ำสูงอย่างชัดเจน ปัญหาของสังคมไทยในเวลาหนึ่งอาจจะไม่เกิดขึ้นเลย

และนโยบายประชาชนนิยมจะไว้ความหมาย หากฐานของประชากรในกลุ่มนี้ชั้นกลางขยายตัว พัฒนาเหมือนอย่างในสังคมตะวันตก การที่ชั้นชั้นล่างเห็นแก่ประโยชน์เพียงเล็กน้อยจนต้องตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองนั้น ย่อมชี้ให้เห็นว่าเกิดความผิดปกติเชิงโครงสร้างขึ้นในสังคมไทยอย่างไม่ออาจปฏิเสธได้

ฐานทางเศรษฐกิจสังคม-บริบทของความขัดแย้ง

เกษยร เศษพีระ (2551 ก) ได้วิเคราะห์ไว้อย่างน่าสนใจ ในบทความ “ความขัดแย้งทางการเมือง ปัจจุบัน: บทวิเคราะห์และทางออก (ฉบับ)” โดยมองความขัดแย้งทางการเมืองครั้งนี้ ว่า มาจากการฐานทางเศรษฐกิจสังคมที่แตกต่างกัน เป็นเรื่องความขัดแย้งทางชั้นชั้นกล่าวคือเรากำลังเป็นประจักษ์พยานการเคลื่อนย้ายอำนาจครั้งใหญ่ จากกลุ่มนี้ชั้นนำเดิม ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ และคนชั้นกลางชาวเมืองไปสู่กลุ่มทุนใหญ่โลกาภิวัตน์ และพันธมิตรชوانา คนจนเมือง

ความขัดแย้งตั้งแต่ พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน ไม่ใช่แค่การทะเลกันเรื่องระบบอุดมคิด แต่เป็นการเคลื่อนย้ายอำนาจครั้งใหญ่ จากพันธมิตรชั้นหนึ่งไปสู่พันธมิตรอีกชั้นหนึ่ง ฝ่ายหลังคือฝ่ายแดง หรือฝ่ายทักษิณ มีจำนวนคะแนนเสียงและกำลังทุนเหนือกว่า ขณะที่ฝ่ายแรกยังคงอำนาจทางการเมือง อิทธิพล วัฒนธรรม และกำลังทัพมากกว่า ดูแลงบประมาณช่องทางการเมืองเป็น 5-10 ปี จนกว่ารูปแบบบริหารจะรองรับกันได้ลงตัว คือเป็นรูปแบบบริหารที่อนุญาตให้กลุ่มอำนาจใหม่เข้าครอบครองอำนาจทางการเมือง แต่ก็

ปรองดองรองรับให้กลุ่มอำนาจเก่ามีพื้นที่อำนาจอยู่ได้ในเวลาเดียวกัน การเมืองไทยจึงจะยังคงเต็มไปด้วยปัญหาความไม่มีเสถียรภาพและปักคร่องไม่ได้ แม้รัฐบาลจะมีความชอบธรรมจากการซักการเลือกตั้งก็ตาม

เกษยร อธิบายให้เห็นถึงการเกิดการเคลื่อนย้ายอำนาจครั้งใหญ่อย่างน้อยสามครั้ง ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ครั้งแรก สมัยการเปิดเสรีทางการค้าและปฏิรูปการปกครองแผ่นดินให้ทันสมัยในรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 7 ช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในบริบทโลกุตระนอบอาณา尼คมตะวันตก ทางเศรษฐกิจไทยเปิดประเทศรับตะวันตก และเปิดการค้าเสรี มีการทำสนธิสัญญาบางครั้งในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 สังคมจะภูมิพิกลุ่มคนใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อการเปิดเสรี และการสร้างรัฐสมัยใหม่ของรัชกาลที่ 5 อย่างกลุ่มภารกุณพีจีโนพยพและข้าราชการที่ศึกษาแบบตะวันตก ถึงจุดหนึ่ง กลุ่มคนเกิดใหม่เหล่านี้ที่ได้รับอิทธิพลของการศึกษาแบบตะวันตก พบร่วมกันในระบบทอบเท่าในแต่ละจังหวัด จึงรวมกลุ่มกันเป็นคณะราษฎร ก่อการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ล้มล้างระบบการปกครองแบบสมบูรณ์สิทธิราชย์ และเปลี่ยนเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ

ครั้งที่สอง สมัยการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ และส่งเสริมการลงทุนของเอกชน ภายใต้รัฐบาลจอมพล ถนัด ธรรมรงค์ ปี 2500 และ 2510 ในบริบทโลกุตกระนองเย็น เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจที่นำโดยตลาด และส่งเสริมโดยรัฐ นำไปสู่การลงทุนโดยตรงของต่างชาติ โดยเฉพาะญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา สังคมมีการเปลี่ยนแปลง และเกิดคนกลุ่มใหม่ขึ้นมา คือ

ชนชั้นกลางในเมืองและนายทุนหัวเมืองต่างจังหวัด ถึงจุดหนึ่ง คนเหล่านี้ก็รู้สึกอึดอัดกับระบบเก่า ในที่สุดชนชั้นกลางในเมืองก็ลุกอื้อขึ้นมาโดยนั้นเพื่อจัดการทหารใน พ.ศ. 2516 และเมื่อ พ.ศ. 2535 หลังผ่านการต่อสู้เป็นเวลานาน 20 ปี ระบบการปกครองไทยก็เปลี่ยนไปเป็นระบบประชาธิปไตยรัฐสภา

ครั้งที่สาม สมัยโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจและเปิดเสรีทางการเงินภายใต้รัฐบาลนายอันันท์ ปันยารชุน และรัฐบาลนายชวนหลีกภัย เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ในบริบทโลกยุคหลังสงครามเย็น สมัยรัฐบาลนายชวนหลีกภัย ใน พ.ศ. 2535 มีการเปิดเสรีทางการเงิน โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจสังคมทำให้เกิดคนขึ้นมาสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มที่รายภักดีหันหน้า คือ สามารถแก้กระกระแสโลกาภิวัตน์ได้ และกลุ่มที่แพ้กระกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะเสียฐานทรัพยากรและไม่มีความรู้เทคโนโลยี กลุ่มแรกก็คือคนในเมืองที่รู้จักปรับตัวตามกระแส การเปลี่ยนแปลง อีกกลุ่มหนึ่งคือชาวนาชนบทคนจน คนชายขอบ ผู้ใช้แรงงานในเศรษฐกิจนอกระบบของเมือง

ทักษิณ ชินวัตร และพระรัชทายรัชไทย ก็คือตัวแทนทางการเมือง ทั้งในแง่นโยบายและการจัดตั้งพระราชการเมืองของกลุ่มนี้ ที่รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 และได้บทเรียนว่าการเป็นใหญ่ทางเศรษฐกิจอย่างเดียว นั้นไม่พอ ต้องบริหารรัฐเรื่องด้วย จะปล่อยให้กลุ่มอื่นบริหารรัฐไม่ได้ ต้องเข้าสู่อำนาจเจ้าของ โดยในกระบวนการเปลี่ยนระบบ เขากำลังเผชิญกับระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (เงชี่ยรเดชะพิระ 2551 ก, 6)

ราชเทวีปัญหาสังคมไทยเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง

หากจะพิจารณาความขัดแย้งแบ่งขั้นของสังคมไทยในปัจจุบันอันมีส่วนเกี่ยวโยงโดยตรงกับระบบอันทักษิณ คงต้องย้อนกลับไปวิเคราะห์ถึงราชเทวีปัญหาของสังคมไทยในช่วงเวลาที่ผ่านมา ดังที่ศรีศักร วัลลิโภดม และศรีนาถ สุริยะ(2516) อธิบายไว้ว่าโครงสร้างสังคมไทยมีสองระดับ คือสังคมชานนาและสังคมเมือง หรืออีกนัยหนึ่ง คือ สังคมบ้านกับสังคมเมืองนั้นเอง สังคมทั้งสองระดับนี้มีความสัมพันธ์ในลักษณะที่พึ่งพา กันอย่างแยกไม่ออก สังคมบ้านมีหมู่บ้านเป็นหน่วยทางสังคมที่อาศัยทั้งพื้นที่และความ สัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นสิ่งที่สร้างการรวมกลุ่มทางสังคม ประกอบด้วยครัวเรือนหlays กลุ่มมาอยู่ร่วมกันในที่แห่งเดียวกัน ส่วนใหญ่ ครัวเรือนแต่ละกลุ่มมีความสัมพันธ์กันเป็นครอบครัวเดียวกัน เนื่องจากครัวเรือนและครอบครัวขึ้นไปก็เป็นกลุ่มเครือญาติ ความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในสังคมบ้านหรือสังคมชานนา จึงขึ้นอยู่กับการอยู่ร่วมกันในชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน ในแต่ละหมู่บ้านนั้นก็มีกลุ่มคนที่ต่างตระกูลต่างครอบครัวมาอยู่ร่วมกัน จำเป็นต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงจะอยู่ได้ สิ่งที่เป็นจุดรวมในการสร้างความสัมพันธ์ก็คือพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน บ้านในความหมายที่แท้จริงก็คือชุมชนนั้นเอง หาได้หมายถึงเรื่องที่เป็นตัวอาคารไม่ แต่ลักษณะชุมชนหรือบ้านก็จะมีชื่อเรียกเฉพาะ เช่น บ้านตันโพธิ์ บ้านนาดี บ้านชาตุ บ้านเจดีย์หัก เป็นต้น โดยอาศัยลักษณะพิเศษทางภูมิศาสตร์หรือ นิเวศในบริเวณนั้นเป็นตัวกำหนด (ศรีศักร วัลลิโภดม และศรีนาถ สุริยะ 2516, 126-128)

ชุมชนหมู่บ้านแต่ละแห่งจะมีทั้งโครงสร้างทางกายภาพและโครงสร้างทางสังคม โครงสร้างทางกายภาพสามารถเห็นได้จากการแบ่งพื้นที่ของชุมชนออกเป็นพื้นที่ที่ทำเกษตรพื้นที่ดั้งเดิมเรือน และพื้นที่ที่ส่วนรวมสำหรับสร้างวัด โรงเรียน ป้าชา และย่านตลาดแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้ากัน ในขณะที่โครงสร้างทางสังคมนั้นคือการกำหนดให้มีบุคคลทำหน้าที่ต่าง ๆ เพื่อการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ประธานชุมชน เนื่องครู พ่อค้า แม่ค้า สัปเหร่อ เป็นต้น ในบรรดาบุคคลประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้ที่มีตำแหน่งบognath และมีฐานะเป็นผู้นำของชุมชนก็คือผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน และครู ผู้ที่ได้ตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านนั้นมาจากการเลือกตั้งของผู้คนที่อยู่ในชุมชนนั้น ซึ่งโดยประเพณีแต่เดิมมักเลือกจากบุคคลที่มีอาวุโส มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับแก่คนทั้งหลาย ส่วนประธานชุมชนก็ได้แก่พระที่เป็นเจ้าอาวาสที่ผู้คนรักใคร่นกือ หรือไม่ก็เป็นประธานชุมชนที่มีความสามารถเป็นพิเศษในเรื่องการปฏิบัติทางธรรม จนเป็นที่เคารพนุชَاของคนทั้งหลาย ในขณะที่ครูเป็นที่รับทราบและรับรู้กันว่าเป็นผู้มีความรู้ดีกว่าคนอื่น ๆ เพราะได้รับการศึกษาเล่าเรียนมา

แม้ว่าในสังคมหมู่บ้านจะประกอบด้วยบุคคลประเภทต่าง ๆ ที่จะต้องมีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้ดังกล่าว ความสัมพันธ์ทางสังคมที่บุคคลเหล่านี้มี ก็เหมือนกับชีวิตบ้านทั่วไป ที่ยังมีลักษณะเป็นอย่างพื้นเมือง อาศัยความอาวุโสในเรื่องอายุ เป็นพื้นฐานสำคัญ ช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ภายในชุมชนไม่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงแยกออกจากกัน ในทางตรงข้าม กลับมีลักษณะกลมกลืนกันจนกลายเป็นความ

เสมอภาค ความแตกต่างในเรื่องฐานะความร่ำรวยที่อาจเห็นได้จากการมีเงินหรืออยู่ข้าวที่ใหญ่โตกว่ากันก็ดี หรือจากการมีเงินทองมากกว่ากันก็ดี หากได้ทำให้คนเหล่านี้แยกออกไปมีรูปแบบในชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันที่ผิดแผลไปจากผู้อื่นไม่ เมื่อไม่มีความแตกต่างเช่นนี้เกิดขึ้น ชีวิตชั้นทางสังคมก็ไม่ปรากฏในสังคมชีวบ้านแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ความเป็นชุมชนหมู่บ้านในสังคมชีวนั้นหาได้อยู่โดยเดียวตามลำพังไม่ เพราะเป็นกลุ่มชนขนาดเล็กที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองกับภายนอกจึงจะดำรงอยู่ได้ เช่นในเบื้องแรกของชุมชนหมู่บ้านคือต้องอยู่ร่วมกับชุมชนหมู่บ้านอื่นในห้องถินเดียวกัน ต่อจากนั้นจึงเกี่ยวข้องในด้านการเมืองและวัฒนธรรม กับสังคมเมืองทั้งในส่วนภูมิภาคและศูนย์กลางการปกครองส่วนกลาง (ศรีศักร วัลลิโภดม และศรีนาถ สุริยะ 2516, 128-129)

ในการอยู่ร่วมกับชุมชนอื่นในห้องถินนั้น โดยที่แต่เดิมการตั้งหลักแหล่งกระจายกันอยู่ตามที่ทำกินต่าง ๆ ห่างจากกัน เพราะที่ดินมีมากผู้คนมีน้อย เมื่อตั้งหลักแหล่งในที่ได้แล้วก็มักมีการขยายตัวอยู่ในบริเวณนั้น จากชุมชนหมู่บ้านในระยะแรกเริ่มเพียงสองสามแห่ง ก็ค่อยเพิ่มจำนวนขึ้นในเวลาต่อมา เมื่อมีคนมากขึ้นในรุ่นลูกหลาน ก็จำต้องเคลื่อนย้ายออกไปอยู่ในที่ทำกินซึ่งอยู่ห่างออกไปจากชุมชนเดิม โดยในขั้นแรกก็เพียงออกไปจากหมู่บ้านเดิมไปสร้างเรือนหรือห้างพักอยู่ใกล้ที่ทำนาหรือในไร่ในช่วงเวลาของการเพาะปลูก หลังเก็บเกี่ยวแล้วก็พยุงกลับมายังบ้านเดิม พ่อนานเข้าก็มีผู้คนอยู่พอกอกามากขึ้น ต่อมาก็ปักหลักถาวรออยู่ใกล้ที่ทำกินนั้น มีการสร้างวัดหรือ

สำนักสงฆ์ขึ้น แล้ว nimon ประสังฆรูปหนึ่งหรือสองรูปมาจำพรรษา โดยที่ชาวบ้านต่างผลัดกันทำอาหารไปถวายเป็นประจำ เมื่อเกิดวัดและบ้านเรือนขึ้นในลักษณะที่ สัมพันธ์กันดังกล่าว ก็เท่ากับเกิดหมู่บ้านขึ้นใหม่ แต่เป็นหมู่บ้านที่ยังคงความสัมพันธ์กับหมู่บ้านเดิม เพราะยังติดต่อ กันทางเศรษฐกิจ สังคม และประเพณี พิธีกรรมอย่างสืบเนื่อง ท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งที่มีคนอยู่มานาน ก็มักจะมีการขยายตัวของชุมชนหมู่บ้านมากกว่าชุมชนที่เพิ่งเกิดใหม่ การมีชุมชนหมู่บ้านเกิดขึ้นมากเช่นนี้ ทำให้เกิดความจำเป็นที่ต้องจัดให้มีบริเวณที่เป็นศูนย์กลางทางสังคม วัฒนธรรมและการปกครอง มูลเหตุ เช่นนี้จึงทำให้เกิดเมืองขึ้น

เมืองในสมัยก่อนนั้น หาได้เป็นชุมชน แอดัตที่เป็นย่านธุรกิจการค้าและสัมพันธ์กับสถานที่ราชการที่มีผู้คนหลาภกกลุ่มหลาภกอาชีพ มากับประสงค์สรค์กันไม่ หากเป็นแต่เพียงชุมชน หมู่บ้านหนึ่งเท่านั้น อาจมีขนาดใหญ่ กว่าหมู่บ้านอื่น แต่ที่สำคัญคือเป็นชุมชนที่ผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าเมืองหรือผู้ปกครองท้องถิ่น ดังบ้านเรือนอยู่เรือนของเจ้าเมืองเรียกว่า จวนเจ้าเมือง ซึ่งเป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำงาน เกี่ยวกับการบริหารและการปกครอง โดยนัย เช่นนี้ จวนเจ้าเมืองจึงเป็นสิ่งที่แสดงความสำคัญของชุมชน เมืองบางเมืองที่อยู่มานาน อาจมีการสร้างวัดหรือสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้เป็นศูนย์กลางทางประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่น ด้วย ซึ่งเท่ากับเพิ่งบทบาทของเมืองให้มีหน้าที่ทั้งในการเป็นศูนย์กลางการปกครองและวัฒนธรรมในเวลาเดียวกัน นอกจากการมีจวนเจ้าเมืองเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นเมืองแล้ว เมืองยังประกอบด้วยคณะกรรมการบุคคลที่ทำหน้าที่ เกี่ยวกับการปกครองโดยมีเจ้าเมืองเป็นหัวหน้า

ในบรรดาคณะกรรมการล่าวนี้ ก็มีผู้ใหญ่บ้าน ที่เป็นหัวหน้าชุมชนหมู่บ้านแต่ละแห่งรวมอยู่ด้วย ผู้ที่จะเป็นเจ้าเมืองได้นั้นต้องมีการแต่งตั้งจากศูนย์การปกครองที่ส่วนกลาง ซึ่งอาจจะแต่งตั้งบุคคลในท้องถิ่นหรือจากถิ่นอื่นมาปกครองก็ได้ โดยปกติเมืองเล็ก ๆ ก็อาจแต่งตั้งผู้ที่เป็นผู้นำในท้องถิ่นให้เป็นเจ้าเมือง แต่ถ้าหากเป็นเมืองใหญ่ ในระดับนคร ก็อาจแต่งตั้งชุนนาง ข้าราชการจากส่วนกลางมาปกครองก็ได้

ความแตกต่างสำคัญระหว่างเมืองเล็ก กับเมืองใหญ่ ก็คือ เมืองใหญ่มักมีสภาพและฐานะเป็นสังคมเมือง (urban society) ในขณะที่ เมืองเล็กยังอยู่ในลักษณะที่เป็นสังคมหมู่บ้าน สิ่งที่ทำให้แตกต่างอย่างเห็นได้ชัดเจนก็คือ การมีย่านตลาดอันเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ ที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและค้าขายภายในบริเวณ เมือง ทำให้มีผู้คนหลาภกหลาภกในอาชีพและชีวิต ความเป็นอยู่มาร่วมกัน เกิดมีลักษณะที่เป็นชันชันขึ้น ได้แก่ ชันชันปกครอง เช่น พากเจ้านาย ชุนนางที่มีศักดิ์สิทธิ์ ชันชันกลาง เช่น พากพ่อค้า ข้าราชการ และชันชันสามัญ เช่น ชาวนา ชาวไร่ และผู้มีอาชีพเป็นกรรมกรรับจ้าง โดยทั่วไปตำแหน่งที่จะเป็นย่านตลาดที่มีพัฒนาการเป็นสังคมเมืองได้นั้น มักเป็นบริเวณที่เป็นศูนย์กลางในการคมนาคม ไม่ว่าจะเป็นทางบกหรือทางน้ำ ถ้าเป็นทางน้ำ ก็มักจะพบในบริเวณที่แม่น้ำลำคลองมาระล้อมกัน ส่วนทางบกเป็นชุมทางของถนนสายต่าง ๆ ปัจจุบันเมืองใหญ่ ๆ ที่เป็นศูนย์กลางของจังหวัดต่าง ๆ นั้น มีเป็นจำนวนมากที่สืบเนื่องและเติบโตจากชุมชนที่อยู่ใกล้กับแม่น้ำใหญ่ ที่เป็นเส้นทางคมนาคมในอดีต เช่น กรุงเทพฯ อุบลราชธานี เชียงใหม่ และเพชรบุรี เป็นต้น

เห็นีระดับเมืองใหญ่หรือนครขึ้นไปก็เป็นเมืองหลวง ซึ่งในปัจจุบันมีเพียงเมืองเดียวคือกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางทางการค้าคมนาคม เศรษฐกิจ สังคม การเมืองและการปกครองของประเทศไทย แต่สิ่งที่ทำให้โดดเด่นและแตกต่างจากบรรดาเมืองใหญ่ ๆ ทั้งหลาย ก็คือ เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ มีพระบรมมหาราชวังเป็นศูนย์กลางสำคัญและเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นนครหลวง สังคมเมืองหลวงจึงเป็นสังคมที่มีความซับซ้อนและหลากหลายในเรื่องชนชั้น ระดับสูงที่สุดก็คือพระมหากษัตริย์และพระราชนคร士ที่นับเนื่องเป็นชนชั้นเจ้านาย รองลงมา ก็คือบรรดาขุนนาง ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งปัจจุบันรวมไปถึงบรรดาพวกพ่อค้าหนดีที่มั่งคั่ง ต่ำลงมาได้แก่ชนชั้นกลางที่มีพ่อค้า ข้าราชการ และผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่มีความเป็นอยู่และฐานะแบบกรรมการ จากนั้นก็มาถึงชนชั้นกรรมกรที่เป็นผู้ใช้แรงงาน จนถึงคนยากจนที่หาเช้ากินค่ำต่าง ๆ (ศรีศักร วัลลิโภดม และศรีนาถ สุริยะ 2516, 130-131)

สองนั้นค่าประชาธิปไตย: แนวทางการปฏิรูปการเมืองเศรษฐกิจเพื่อประชาธิปไตย ของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2550) อาจให้คำอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2537-2540 “ได้อย่างดีว่าก่อนรัฐบาลทักษิณ จุดอ่อนของการสร้างระบบของประชาธิปไตย รากเหง้าทางสังคมของปัญหาทางการเมือง มีสาเหตุมาจากประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 พวก คือ “ชนบท” ซึ่งมองประชาธิปไตยแบบหนึ่ง และ “เมือง” ซึ่งมองอีกแบบหนึ่ง ชนบทและเมืองจึงทำให้เกิดประชาธิปไตยสองแบบที่ขัดแย้งกัน คือ ประชาธิปไตยแบบชนบทที่ต้องการความอุปถัมภ์ เงิน และโครงการจากรัฐบาล และ

ประชาธิปไตยแบบเมืองที่ต้องการความสุจริต เคารพกฎหมาย มีหลักการ และนโยบาย ดังในเรื่องการต่อต้าน “อธรรมกิบาล” เช่น เป็นสังคมที่เน้นเรื่องศีลธรรม จริยธรรม เป็นประเทศที่มองภาครัฐ ชนบทและเมืองจึงมี moral community ไม่เหมือนกัน ทำให้มองการเมืองแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม เอกกมองว่าทั้งชนบทและเมืองต่างก็มีเหตุผลของตน

เกษยร เดชะพิร มองว่าสองนนี้ ตั้งอยู่บนฐานคิดในเชิงสังคมวิทยา ข้อหนึ่งคือ ไม่มีความเป็นนิรภัยหรือชาติอันหนึ่งอันเดียวกัน ในทางเป็นจริง ในแต่การเมืองก็เป็นสองนนี้ ข้อสอง ชนบทกับเมือง ไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจสังคม ข้อสาม ไม่เสมอภาคกันทางอำนาจการเมือง ข้อสี่ ไม่ยุติธรรม ซึ่งสำคัญมาก สังคมไทยในรอบ 30-40 ปีที่ผ่านมา มีการผันทรัพยากรชันบทมาพัฒนามาเมือง ตลอดช่วงเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้ “ชนบทเปลี่ยนแล้วเมื่อใด” ข้อห้า สองนนี้ค่าประชาธิปไตยไม่เป็นประชาธิปไตย เป็นประชาธิปไตยที่ถูกภาวะทำให้เสื่อม (อ้างในอเนก เหล่าธรรมทัศน์ 2550, 89)

ในบทนำของ ทิศทางหมู่บ้านไทย (2531) เสน่ห์ จำริก กล่าวไว้ว่า การพัฒนาทั้งก่อนและหลังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นการพัฒนาที่ให้ประโยชน์กับภาคเมืองมากกว่าภาคชนบท ยิ่งในสมัยการสร้างอุตสาหกรรมในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ การทุ่มเทสร้างอุตสาหกรรมก็มุ่งที่จะให้พัฒนาความสามารถในการผลิตของภาคเมืองโดยการดึงทรัพยากรในชนบทเข้ามาสร้างเสริมอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นอุตสาหกรรมทั้งการนำเข้าหรือเพื่อการส่งออกก็ตาม เพาะปลูก ในยุคที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ชนบทก็ยังตอกย้ำในฐานะ

ที่เสียเปรียบมากขึ้น เพราะว่ากำลังทุน กำลังทรัพยากร รวมทั้งกำลังแรงงานต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่ดูดซับมาจากชนบททั้งสิ้น นอกจากนี้ โครงสร้างทางสังคมอีก ๔ เช่น การศึกษา ก็ล้วนมีส่วนเดียวเอาทรัพยากรทั้งคนและวัตถุออกมานอกชนบท ชนบทไม่อาจพัฒนาได้ถ้าขาดทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ แต่การศึกษาในปัจจุบันกลับสอนให้คนทั้งชนบท และนับวัน ปัญหานี้ จะสะสมมากขึ้น คนจะทิ้งชนบทมากขึ้น เพราะว่าอยู่ไปก็ไม่มีอนาคต ปัญหาใหญ่ของชนบทในขณะนี้ก็คือ ทำอย่างไรจึงจะฟื้นฟูจิตวิญญาณของชุมชน เพื่อให้คนมีความรักภักดีในฐานม้านเกิด ไม่เดินทางบ้ายานกันไปทำกินในเมืองหลวง (เสน่ห์ จำริก ใน เสรี พงศ์พิศ, 2531, 1-11)

ภาคร่วมปัญหาเชิงโครงสร้างในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคม การกำหนดแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ อยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มชนชั้นนำ โดยถูกกำหนดให้เดินตามแนวเศรษฐกิจทุนนิยม เสรีด้วยการขยายการลงทุนของรัฐ และส่งเสริมการลงทุนของเอกชน เพื่อสร้างความเดิบโต และความเข้มแข็งของเศรษฐกิจ ปัญหาสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาคือ การใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบไม่สมดุลโดยให้ความสำคัญกับการเดิบโตของภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการ ด้วยการใช้ภาคเกษตรกรรม หรือภาคชนบท เป็นฐานค้ำจุน การเดิบโต ภายใต้ยุทธศาสตร์เช่นนี้จึงทำให้เกิดแผนการ โครงการ ตลอดจนระบบกฎหมาย ที่เป็นการช่วงชิงประโยชน์จากชนบทโดยตรง (ดังการวิเคราะห์ในสองประเด็นที่กล่าวมาแล้ว) ขณะเดียวกันก็มีเป็นการช่วงชิงประโยชน์จากชนบทในลักษณะที่ไม่อาจมองเห็นได้อย่าง

ชัดเจน แต่เป็นการจัดการที่มีลักษณะของการโยกย้ายประโยชน์ที่ ควรจะได้รับของภาคเกษตรกรรมและชนบทไปสู่ภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ

การบิดเบือนประโยชน์ที่ควรจะได้รับของภาคเกษตรกรรม/ภาคชนบทนั้น เห็นได้จากนโยบายของรัฐหลายประการ นับตั้งแต่ โครงสร้างการจัดเก็บภาษีที่มีสัดส่วนการเก็บภาษีทางอ้อมจะเก็บจากสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคซื้อ นับตั้งแต่สินค้าอุปโภค บริโภค ค่าบริการไฟฟ้า ประปา รวมทั้งพลังงาน เช่น น้ำมัน ก๊าซหุงต้ม ด้วยวิธีการนี้ชาวชนบทซึ่งเป็นผู้บริโภคกลุ่มใหญ่ที่สุด จึงเป็นผู้จ่ายภาษีให้รัฐมากที่สุด และหากเปรียบเทียบอัตราการเสียภาษีกับอัตรารายได้ก็จะพบว่า ชาวชนบทซึ่งมีรายได้น้อย ก็จะเสียภาษีในอัตราเท่ากับผู้มีรายได้มาก ซึ่งมีรายได้สูงกว่าหลายเท่าตัว (เพราะซื้อสินค้าและบริการที่บวกภาษีในอัตราเดียวกัน)

ในการนี้การจัดเก็บภาษีทางตรงในประเทศไทย นอกจาจจะจัดเก็บในสัดส่วนน้อยแล้ว ยังมีปัญหาในเรื่องหลักการลดช่องว่างทางสังคม เพราะในประเทศทุนนิยมที่ก้าวหน้า การเก็บภาษีจะใช้อัตราภาระหนัก ไม่ว่าจะเป็นภาษีรายได้ของบุคคลหรือนิติบุคคล ภาษีทรัพย์สิน ภาษีที่ดิน ภาษีมรดก ฯลฯ เพราะถือว่ากลุ่มผู้มีรายได้มากเป็นผู้ที่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาสังคมมาก จึงสมควรจะเสียภาษีมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เพื่อนำเงินกลับมาดูแลสังคม วิธีการนี้ เป็นการลดช่องว่างของรายได้ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการจูงใจไม่ให้กลุ่มคนรวยสะสมที่ดิน ทรัพย์สิน หรือมรดกมากเกินความจำเป็น (เพราะยิ่งมีทรัพย์มากก็ยิ่งต้องเสียภาษีมาก) สำหรับประเทศไทย ตลอดประวัติศาสตร์ที่

ผ่านมา ไม่เคยมีแนวคิดในการจัดเก็บภาษี เช่นนี้ ประเทศไทยจึงเป็นประเทศหนึ่งที่มีความแตกต่างของการถือครองรายได้ ทรัพย์สินและทรัพยากร ระหว่างกลุ่มคนในสังคมสูงมาก

ความไม่เป็นธรรมในการจัดเก็บภาษี ยังเห็นได้จากตัวอย่างสำคัญในประวัติศาสตร์ ใน การจัดเก็บพรีเมียมข้าว หรือค่าธรรมเนียมพิเศษในการส่งออกข้าว (พ.ศ. 2497-2527) การจัดเก็บภาษีถูกใช้เป็นมาตรการควบคุมปริมาณการส่งออก เพื่อให้มีข้าวพอเพียงและมีราคากลางสำหรับการบริโภคในประเทศไทย การเก็บภาษีซึ่งมีปริมาณสูง ได้ทำให้ผู้ส่งออกผลักภาระการสูญเสียรายได้ไปสู่ชาวนา โดยกดรัคการับซื้อผลผลิตจากชาวนา ทำให้ชาวนาขายข้าวได้ในราคาย่อมเยาที่ควรจะได้รับ มีการศึกษาพบว่าการเก็บพรีเมียมข้าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรเป็นหนี้สินมากขึ้น เกษตรกรจำนวนมากต้องสูญเสียที่ดิน และ gly เป็นผู้ขายแรงงานที่ไร้ทรัพยากรพึ่งพิง การศึกษาบ่งชี้ว่า การเก็บพรีเมียมข้าว ได้บั่นทอนแรงจูงใจในการพัฒนาประเทศ ลดผลผลิต ทำให้ชาวนาไทยมีผลิตภัณฑ์อาหารที่ต่ำกว่ามาตรฐานมาก การผลิต ทำให้ชาวนาไทยมีผลิตภัณฑ์อาหารที่ต่ำกว่ามาตรฐานมาก ในการจัดการลดต้นทุนการผลิตด้วยการนำเข้าสินค้าที่ดินแห่งใหม่ ซึ่งมีผลต่อการทำลายพื้นที่ป่า อันเป็นปัญหาต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน เมื่อวิเคราะห์ถึงที่สุดก็จะพบว่าการเก็บพรีเมียมข้าวเป็นนโยบายที่ให้ประโยชน์แก่ภาคอุตสาหกรรมและเมือง โดยการเก็บพรีเมียมจากชาวนาได้ถูกนำไปใช้ในระบบเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อภาคเกษตรกรและชาวนาเป็นอย่างมาก ทำให้ขาดทุนในเมืองและภาคเมือง เป็นนโยบายที่ทำให้คนในเมืองและผู้ใช้แรงงานมีอาหารราคาถูกสำหรับบริโภค

(เพื่อที่โรงงานจะได้กดค่าแรงได้) ในขณะเดียวกันก็เป็นการเปลี่ยนชื่อมาเป็นกรรมการเป็นแรงงานสำรองราคากลาง ซึ่งเท่ากับนโยบายนี้เป็นการทำให้ภาคเกษตรกรรม/ชนบทเป็นฐานแบกรับภาระในการพัฒนาของประเทศไทย

การส่งเสริมการเติบโตของอุตสาหกรรม พานิชยกรรม และการบริการ เป็นอีกนโยบายหนึ่งที่สะท้อนการพัฒนาที่ไม่สมดุลอย่างชัดเจน ในขณะที่รัฐกำหนดให้ภาคเกษตรกรรม/ชนบทแบกรับภาระเรียกร้องให้มีการปกป้องและสนับสนุนภาคเกษตรกรอ้างหลักการค้าเสรี แต่สำหรับภาคอุตสาหกรรม พานิชยกรรม และการบริการ รัฐกลับใช้นโยบายปกป้องและส่งเสริม (subsidize) อย่างเข้มข้น ซึ่งจะเห็นได้จากนโยบายหลายประการ นับตั้งแต่การส่งเสริมการลงทุนด้วยมาตรการพิเศษหลายประการ เช่น การลดภาษีนำเข้าเครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ ลดภาษีส่งออก ลดภาษีรายได้ ส่งเสริมการส่งออก สนับสนุนเงินทุน ดอกเบี้ยต่ำ หรือปลดลดดอกเบี้ย การไม่ควบคุมราคสินค้าของกิจการที่ได้รับส่งเสริมการลงทุน การไม่จัดตั้งกิจการของรัฐในธุรกิจประเภทเดียวกันมาแข่งขัน ฯลฯ การส่งเสริมการลงทุนยังรวมไปถึงการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ไฟฟ้า ถนน ประจำ การจัดตั้งเขตอุตสาหกรรม การเพิกเฉยต่อการก่อมลภาวะของโรงงานแล้วไม่รับผิดชอบ การปกป้องกฎหมายแรงงานที่ล้าสมัย ในลักษณะปิดกั้นสิทธิของผู้ใช้แรงงาน การไม่มีหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน สวัสดิภาพและสวัสดิการที่พอเพียง ในกรณีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการเกษตรกรรม เช่น อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ โรงสี โรงงานแปรรูปมันสำปะหลัง พนบวารัฐได้ให้

สิทธิพิเศษหลายประการทั้งในด้านการลงทุนและการแทรกแซงตลาด จนกระทั่งธุรกิจเหล่านี้กลายเป็นกลุ่มธุรกิจผู้ขาด จนกำหนดความคุ้มชีวิตเกษตรกรแบบเบ็ดเสร็จ

การสร้างข้อตกลงกับองค์กรทุนข้ามชาติ (กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารพัฒนาเอกอุปถัมภ์ ธนาคารโลก องค์กรค้าโลก และเอฟทีเอ) ยิ่งเป็นการตอกย้ำนโยบายกำหนดให้ชนบทแบกรับภาระในการพัฒนา และปักป้องสนับสนุนภาคอุดหนาหกรรมและภาคเมือง นับตั้งแต่การกู้เงินมาใช้หนี้แทนสถาบันการเงิน แล้วยกภาระหนี้ให้เป็นของสาธารณชน การรับเงื่อนไขแปรรูปบริการสาธารณะให้เป็นของเอกชน ได้แก่ การไฟฟ้า การประปา การรักษาพยาบาล การศึกษา ทำให้ชาวชนบทที่มีรายได้น้อยต้องใช้จ่ายเงินมากขึ้น การรับเงื่อนไขการปรับโครงสร้างภาคเกษตรกรรม ทำให้มีการควบคุมทรัพยากรโดยรัฐเข้มงวดขึ้น และใช้ระบบตลาดในการจัดการทรัพยากรากฐานขึ้น ในขณะเดียวกันก็เป็นการจัดโครงสร้างพื้นฐานเพื่อให้ภาคเกษตรเข้าสู่ระบบตลาดเข้มข้นขึ้น การรับเงื่อนไขเปิดเสรีการเกษตร ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการกลุ่มทุนการเกษตรในความได้เปรียบต่อการเปิดตลาดส่งออก และนำเข้าวัตถุที่มีราคาถูก ในขณะที่เกษตรกรก็จะเผชิญกับข้อจำกัดการค้าเสรี ถูกหักหัวทั้งให้ประสบปัญหาราคาพืชผลตกต่ำมากขึ้น และการแทรกแซงช่วยเหลือด้านราคา ที่น้อยอยู่แล้วก็จะน้อยลงไปอีก การจะสถาปนาความเป็นธรรมในสังคมอย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาในระดับโครงสร้าง เท่านั้น

การพัฒนาประเทศไทยในช่วงประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของไทย นับตั้งแต่ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1

ใน พ.ศ. 2504 กล่าวไว้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกฝ่ายในสังคมไทย จากการที่ต้องปรับตัวให้เหมาะสมสมสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทั้งจากภายในและภายนอกประเทศไทยแต่ละช่วงเวลาตามโดยลำดับอย่างต่อเนื่อง โดยมีผลการพัฒนาทั้งที่ประสบความสำเร็จและที่ต้องเผชิญปัญหาอุปสรรค จนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของโลก มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบเศรษฐกิจมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันยิ่งขึ้น การคาดการณ์และวางแผนล่วงหน้าทำได้ยาก กว่าในอดีต อย่างไรก็ได้ พoSruP ได้ว่าประเทศไทยประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนลี่ยประมาณร้อยละ 7 ต่อปี ส่งผลให้รายได้เฉลี่ยต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้นจาก 2,100 บาท ในปี พ.ศ. 2504 เป็น 77,000 บาท ในปี พ.ศ. 2539 ทำให้ประเทศไทยพ้นจากภาระถูกจัดเป็นประเทศยากจน และเข้าสู่การเป็นประเทศกำลังพัฒนา ในช่วงเวลาเดียวกันสัดส่วนของคนยากจนได้ลดลงอย่างมากจากร้อยละ 57 เหลือร้อยละ 11.4 ของประชากรทั้งประเทศและการมีงานทำอยู่ในระดับเต็มที่ ทั้งคันใหญ่ได้รับบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมมากขึ้น

การเติบโตดังกล่าวยังอุปนัพน์ฐานความไม่สมดุลของ การพัฒนา กล่าวคือ ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ และผลประโยชน์จากการพัฒนาระหว่างภาค ระหว่างชนบทกับเมือง และระหว่างกลุ่มคนในสังคม ยังเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทย ทั้งก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ

ตามมา อาทิ ปัญหา ya เสพติดและความปลอกภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขณะเดียวกัน ทรัพยากรธรรมชาติถูกใช้ไปประโยชน์อย่างสิ้นเปลือง และเมื่อร้อยหร่องก้นนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้ง แบ่งชิงทรัพยากร ส่งผลกระทบต่อระบบน้ำเสีย และความเสื่อมโรมทางสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง จึงนำไปสู่ข้อสรุปผลการพัฒนาที่ว่า แม้ เศรษฐกิจขยายตัวในระดับดี แต่สังคมมีปัญหา และการพัฒนาไม่ยั่งยืน ทำให้ต้องมีการทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ผ่านมากันใหม่ ซึ่งได้แก่

ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบไม่สมดุล (unbalanced development strategy) ด้วย การถ่ายโอนส่วนเกินทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมไปต่ออายุการเติบโตของภาคอุตสาหกรรม และยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบ เปิดด้วยการเปิดเสรีในทุกด้าน ตั้งแต่การค้าสินค้าและการค้าบริการ การเงิน ไปจนถึงการลงทุนระหว่างประเทศ คือ เน้นการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม จนทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างชนบทและภาคเมือง และการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม

ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบมุ่งภายนอก (outward looking strategy) ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิดทำให้ระบบเศรษฐกิจไทย สัมพันธ์และพึ่งพิงกับนิยมโลก ซึ่งมีเพียงคนกลุ่มน้อยที่ได้ประโยชน์อย่างเป็นกอบเป็นกำ ขณะที่เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่าง ๆ เช่น ความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศ ราคาผันผวนของตลาดโลก ฯลฯ เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ทั้งยังต้องพึ่งพาทุน เทคโนโลยี และวัตถุดิบบางประเภทจากต่างประเทศ จนทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในบางครั้งตามภาวะ

เศรษฐกิจและนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทย มหาอำนาจที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบตลาดเสรี (free market strategy) เป็นการเบิดเสรีอย่างรวดเร็ว โดยขาดประสบการณ์ ขาดการตระเตรียมกลไกและระบบการบริหารจัดการ ที่จะรองรับการเปิดเสรี ไม่ว่าจะเป็นการเปิดเส้นทางการเงิน และการค้า ซึ่งนำไปสู่วิกฤตเศรษฐกิจในทศวรรษ 2540

ผลของการพัฒนาที่ผิดทางตามยุทธศาสตร์การพัฒนาทั้งหมดที่กล่าวมา ขบวนการพึ่งตนเองตามยุทธศาสตร์ “ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา” จึงได้ขยายตัวออกไปในทุกภูมิภาคของชนบทไทย โดยเน้นเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการอยู่พอดีพอกินเน้นเรื่องกระจายการผลิต

ผลของการพัฒนาทางเศรษฐกิจภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504 – 2549)

กระบวนการพัฒนาประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-2 เน้นการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการลงทุนกระจายการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะถนน ไฟฟ้า และประปา แต่เกิดปัญหาซึ่งก่อให้เกิดความขาดแคลนภาระชีวิตของคนในชนบท แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคม การลดอัตราการเพิ่มประชากร และการกระจายรายได้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ต่อมา ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ความผันผวนทางการเมืองและวิกฤตการณ์น้ำมัน ก่อให้เกิดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลบัญชี เดินสะพัดอย่างรุนแรง แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5-6 จึงมุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การพื้นตัวของเศรษฐกิจโลกส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจส่วนรวมขยายตัวอย่างรวดเร็วเกินกว่าพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะรองรับได้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จึงได้เริ่มปรับแนวคิดไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยมุ่งการรักษาการเจริญเติบโตในระดับที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพ การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ตลอดจนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนจากทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนด้วย และในที่สุดก็นำไปสู่การปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่ที่ไม่มองการพัฒนาประเทศแบบแยกส่วน แต่หันมาเน้นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา”

การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ระบบเศรษฐกิจไทยทั้งในด้านบวกและด้านลบ ความไม่สมดุลของโครงสร้างการพัฒนาประเทศนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจและสังคมโดยเฉพาะในเรื่องการกระจายรายได้ ปัญหาความยากจนเพิ่มสูงขึ้น คนจนขาดศักยภาพในการดำรงชีวิต ภาวะการว่างงานเพิ่มขึ้น และมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนไทยมีแนวโน้มลดลง นอกจากนี้ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ ได้นำไปสู่ความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ระบบการบริหารทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และราชการที่ขาดประสิทธิภาพ ประกอบกับระบบ

กฎหมายที่ล้าสมัยไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมทำให้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดความรุนแรงมากขึ้น อาจสรุปการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจในภาพรวมได้ดังต่อไปนี้

ผลต่ออัตราการเจริญเติบโตของประเทศไทยเศรษฐกิจไทยเติบโตโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 7 ต่อปี ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ตารางที่ 1 แสดงถึงอัตราการเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นจริงในแต่ละแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งอัตราการเจริญเติบโตที่เกิดขึ้นเป็นผลเนื่องมาจากการนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรม จากตารางจะเห็นได้ว่าในแต่ละแผนพัฒนาเศรษฐกิจ อัตราการเจริญเติบโตของนอกภาคเกษตร¹ จะสูงกว่าอัตราการเจริญเติบโตของภาคเกษตรกรรม ยกเว้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 นอกจากนั้น ปัจจัยภายนอกได้แก่ การที่ประเทศไทยเจริญแล้วหันไปผลิตสินค้าอุตสาหกรรมขั้นสูง ซึ่งมีลักษณะเป็นสินค้าที่เน้นการใช้ทุน และการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการผลิต เปิดโอกาสให้ประเทศกำลังพัฒนาทำการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมขั้นต่ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นสินค้าที่เน้นการใช้แรงงานในการผลิต การลงทุนจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากญี่ปุ่น ได้หลังให้เหลือเช้าสู่ประเทศไทยในทศวรรษที่ 2530 เพื่อใช้ไทยเป็นฐานการผลิตเพื่อการส่งออก เหตุที่ต้องย้ายฐานการผลิตก็เนื่องจากต้นทุนการผลิตภายนอกประเทศเหล่านั้นสูงขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมา มีส่วนทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวเป็นที่น่าพอใจ

¹ อัตราการเจริญเติบโตของนอกภาคเกษตรหมายถึง ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ

**ตารางที่ 1: อัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปีของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ที่แท้จริง
จำแนกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**

แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ	อัตราเติบโตของ GDP		อัตราเติบโตของ GDP รวม
	ภาคเกษตร	นอกภาคเกษตร	
แผน 1 (2504 – 2509)	7.08	9.53	8.6
แผน 2 (2510 – 2514)	0.37	7.24	5.06
แผน 3 (2515 – 2519)	9.81	5.45	6.55
แผน 4 (2520 – 2524)	3.42	5.87	5.08
แผน 5 (2525 – 2529)	5.09	8.56	5.35
แผน 6 (2530 – 2534)	7.39	12.85	12.00
แผน 7 (2535 – 2539)	5.35	8.15	7.78
แผน 8 (2540 – 2544)	-6.6	-3.02	-3.47
เฉลี่ยแผน 1 – 8	2.72	6.83	5.87

หมายเหตุ: แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 คำนวณจาก พ.ศ. 2540 – 2543
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ World Development Indicator 2001; เกาะเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม 2551.

ประชาชนไทยมีความอยู่ดีกินดีขึ้น หากพิจารณาจากจำนวนสินค้าและบริการที่ผลิตขึ้นภายในประเทศ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต
การเติบโตอย่างรวดเร็วของภาคอุตสาหกรรม ทำให้ภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทมากขึ้น ในขณะที่ภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญน้อยลง เห็นได้จากสัดส่วนของภาคหัตถอุตสาหกรรม ใน GDP ซึ่งมีมูลค่าร้อยละ 19.7 ใน พ.ศ. 2503 เพิ่มเป็นร้อยละ 43.1 ใน พ.ศ. 2543 ในขณะที่ สัดส่วนของผลผลิตในภาคเกษตรกรรมลดลง จากร้อยละ 31.5 ใน พ.ศ. 2503 เป็นร้อยละ 11.4 ใน พ.ศ. 2543 การที่ภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทสูงขึ้น ก็ด้วยเหตุผลหลายประการ เช่น ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม การที่ไทยต้องแข่งขันกับนโยบายคุ้มครองสินค้าเกษตร และกีดกัน

สินค้าเกษตรจากกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว รวมทั้งการแข่งขันจากจีนและเวียดนาม คู่แข่งสำคัญของไทยในการผลิตสินค้าเกษตร อีกทั้ง การผลิตในภาคเกษตรกรรมมีการกระจายตัวมากขึ้น จากร่องรอย 4 ชนิด คือ ข้าว ปาไม่ดีบูก และยางพารา มีพืชใหม่ ๆ ที่สำคัญมากขึ้นในระยะหลัง ได้แก่ ข้าวโพด อ้อย มันสำปะหลัง ผักและผลไม้ ส่วนในภาคอุตสาหกรรมมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเช่นกัน จากเดิมเป็นอุตสาหกรรมแปรรูปง่าย ๆ มาเป็นอุตสาหกรรม โรงงานทดสอบการนำเข้าและส่งออก ทำให้ไทยมีความจำเป็นต้องนำเข้าสินค้าประเภททุนและวัตถุดิบจากต่างประเทศ (ดูตารางที่ 2)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสินค้าออกและสินค้าเข้า เช่นเดียวกับโครงสร้างการผลิต โครงสร้างสินค้าออกเริ่มเปลี่ยนไป สัดส่วนการส่งออกสินค้าเกษตรและสินค้าขั้นปฐมอื่น ๆ

ตารางที่ 2: โครงสร้างการผลิตระหว่าง พ.ศ. 2503-2543
(สัดส่วนคิดเป็นร้อยละของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ GDP)

	2503 (1960)	2513 (1970)	2523 (1980)	2533 (1990)	2538 (1995)	2543 (2000)	2548 (2005)
สาขากเกษตรกรรม	31.5	27.3	20.2	13.6	10.8	11.4	10.18
สาขາอุตสาหกรรม	19.7	24.0	30.1	37.8	41.7	43.1	44.09
สาขาวิชาการ	48.8	48.7	49.7	48.6	47.5	45.5	45.72
ผลิตภัณฑ์มวลรวม ณ ราคาคงที่ พ.ศ. 2531	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (NESDB website: www.nesdb.go.th); เกริกเกียรติ พิพัฒ์เสรีธรรม 2551.

* คิดตามราคาระยะปี หน่วย : ล้านบาท

เริ่มลดลง สัดส่วนของสินค้าออกประเทศ อุตสาหกรรมแปรรูป รวมทั้งผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม เช่น สิ่งทอ เสื้อผ้า อัญมณี อุปกรณ์ อิเล็กทรอนิกส์สูงขึ้นใน พ.ศ. 2529 เป็นปีแรก และมูลค่าการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมสูงกว่า มูลค่าการส่งออกตลาดเกษตรกรรม และงานผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่ส่งออกมีแนวโน้ม จะเป็นสินค้าที่ใช้เทคโนโลยีมาก แต่ใช้วัตถุดิบ ภายในประเทศน้อย ส่วนโครงสร้างสินค้าเข้าเปลี่ยนแปลงไป เช่น กัน สินค้าเข้าประเทศสินค้าอุปโภคบริโภคลดลง จากครัยละ 18.5 สัดส่วนของสินค้าเข้าขั้นกลาง วัตถุดิบและสินค้าประเภททุนได้เพิ่มสูงขึ้น และนับแต่ราคาน้ำมันดิบสูงขึ้น สัดส่วนของสินค้าเข้าประเภทน้ำมันมีค่าสูงเกือบร้อยละ 30 ของสินค้าเข้าทั้งหมด (ดูตารางที่ 3 และ 4) การที่โครงสร้างสินค้าออกและสินค้าเข้าของไทยเป็นเช่นนี้ แสดงว่าไทยมีแนวโน้มที่จะพึ่งต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจตะวันตกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการนำเข้า

ผลกระทบต่ออัตราการค้า และอัตราการเปิดประเทศ (degree of openness) นับแต่มี

การใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดูผลการค้าส่วนใหญ่ของไทยจะขาดดุล ทั้งนี้ ด้วยปัจจัยซึ่งได้กล่าวถึงแล้วบ้าง เช่น การใช้นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรม แต่การขาดแคลนสินค้าประเภททุน และเทคโนโลยี รวมทั้ง วัตถุดิบบางประเภท ทำให้ต้องมีการนำเข้าจากต่างประเทศ ในขณะที่สินค้าออกของไทยจะต้องเผชิญกับคู่แข่ง และการกีดกันจากประเทศนำเข้ารายใหญ่ และประการสำคัญ คือ การขาดแคลนเงินออมภายในประเทศ ซึ่งไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในการลงทุน มีผลทำให้อุบัติเหตุเดินสะพัดขาดดุล (ดูตารางที่ 5)

อัตราการเปิดประเทศของไทยซึ่งวัดจากมูลค่าของสินค้าเข้าและสินค้าออกเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ $\left(\frac{X+M}{GDP} \times 100 \right)$ เป็นดัชนีที่ใช้วัดลักษณะการเปิดกว้างของประเทศ หรืออีกนัยหนึ่ง อัตราการพึ่งพิงต่างประเทศของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งตัวเลขในตารางที่ 6 แสดงว่าอัตราการเปิดประเทศ หรืออัตราการพึ่งพิงต่างประเทศของไทยอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง โดยมีอัตราสูงขึ้นตลอดเวลานับแต่ พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา

ตารางที่ 3: โครงสร้างการส่งออกของสินค้าไทย

(หน่วย: ร้อยละ)

ประเภทสินค้า	2506	2514	2524	2538	2544	2549
เกษตรกรรม	83.7	77.0	53.6	16.1	10.8	7.89
เหมืองแร่	8.1	12.7	7.6	0.6	-	1.85
ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม	5.5	36.7	75.7	83.3	87.6	87.2
อื่น ๆ	2.7	9.4	1.8	0.0	1.6	3.06
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
มูลค่า (ล้านบาท)	9,345	17,281	153,001	1,381,660	2,807,900	4,937,372

ที่มา: ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย; เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม 2551.

ตารางที่ 4: โครงสร้างสินค้าเข้า จำแนกตามราคากลาง

(หน่วย: ล้านบาท; ตัวเลขในวงเล็บเป็นตัวเลขร้อยละ)

	2515	2530	2544	2549
สินค้าอุปโภคบริโภค	5,725	33,844	236,726	370,559
	(18.5)	(10.12)	(8.6)	(7.49)
วัตถุดิบและสินค้าขั้นกลาง	9,131	119,792	1,199,312	2,003,234
	(29.6)	(35.84)	(43.57)	(40.52)
สินค้าทุน	9,783	105,916	837,068	1,326,894
	(31.7)	(35.84)	(30.41)	(26.84)
อื่น ๆ	6,236	6,236	479,240	1,242,235
(ส่วนใหญ่เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงและยานพาหนะ)	(20.19)	(20.19)	(17.41)	(25.13)
	30,875	30,875	2,752,346	4,942,923
รวม	(100.00)	(100.00)	(100.00)	(100.00)

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย; เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม 2551.

ตารางที่ 5: ดุลการชำระเงิน

(หน่วย: ล้านบาท)

	2515	2520	2530	2544	2549
ดุลการค้า	-8,884.6	-25,598.8	43,827.8	110,951	34,324
ดุลบัญชีเดินสะพัด	-1,485.2	-22,391.7	-9,319.0	226,340	79,210
ดุลการชำระเงิน	3,991.4	-7,537.9	18,182.7	57,566	477,525

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย; เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม 2551.

ตารางที่ 6: อัตราการเปิดประเทศของเศรษฐกิจไทย

พ.ศ.	ร้อยละ
2523 – 32	37.6
2533 – 39	67.8
2540 – 41	82.75
2547	108.7

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย; เกริกเกียรติ พิพัฒ์เสรีธรรม 2551.

ตลาดภายในประเทศไม่สามารถจะรองรับผลผลิตที่ผลิตได้ภายในประเทศ ซึ่งอาจจะเกิดจากรายได้ของคนในประเทศ หรือกำลังซื้อของคนในประเทศ ยังมีน้อยเมื่อเทียบกับความสามารถในการผลิต และในขณะเดียวกัน ก็แสดงว่าความสามารถในการผลิตหรือปัจจัยในการผลิตต้องอาศัยต่างประเทศ ซึ่งการเปิดกว้างของระบบเศรษฐกิจยอมมีผลต่อเสถียรภาพของระบบเศรษฐกิจไทย

ผลต่อการจ้างงานและการอพยพแรงงาน อุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริมในระยะแรก เป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้เครื่องจักร ดังนั้นจึงไม่ค่อยมีผลต่อการจ้างงานมากนัก จนเมื่อใช้นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ซึ่งมีลักษณะเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการใช้แรงงาน เป็นอุตสาหกรรมสิ่งทอ อุปกรณ์ไฟฟ้า จึงมีส่วนทำให้การจ้างงานเพิ่มขึ้น มีการอพยพแรงงานจากต่างจังหวัดเข้าสู่กรุงเทพฯ และจังหวัดรอบ ๆ ทั้งนี้ เพราะโรงงานอุตสาหกรรมมักจะตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล เนื่องจากมีปัจจัยดึงดูดหลายอย่าง เช่น มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีกว่า และอยู่ใกล้ลัตตาดส่องออก ในขณะเดียวกันมีปัจจัยผลักดันในชนบท การเก็บภาษีส่งออกจากสินค้าเกษตรโดยเฉพาะข้าว ทำให้รายได้ใน

ภาคเกษตรลดลง การอพยพแรงงานเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการในเมืองยิ่งสูงขึ้น

ผลต่อการกระจายรายได้ การพัฒนาเศรษฐกิจโดยเน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้อัตราการเจริญเติบโตในแต่ละภูมิภาค และในแต่ละภาคเศรษฐกิจแตกต่างกันออกไป การพิจารณาว่าการกระจายรายได้ หรือการแบ่งปันผลผลิตที่ผลิตขึ้นภายในประเทศเป็นอย่างไร สามารถดูได้จากผลิตภัณฑ์ภายในประเทศของแต่ละภูมิภาค (Gross Regional Product) ซึ่งจะพบว่า สัดส่วนของ GRP ในผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของภาคอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคใต้ หรือตะวันออกเฉียงเหนือลดลงตลอดเวลา ยกเว้นภาคกลาง (รวมกรุงเทพมหานคร) หรืออาจจะดูความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อหัวของภาคต่าง ๆ ซึ่งจะพบว่ามีความแตกต่างกันมากขึ้นระหว่างรายได้ต่อหัวของคนในภาคกลางกับคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และที่นิยมกันมากก็คือ ดูจากส่วนแบ่งรายได้ที่ประชากรในกลุ่มต่าง ๆ ได้รับ ซึ่งจะพบว่า ใน พ.ศ. 2547 ร้อยละ 20 ของผู้มีรายได้ต่ำสุด มีส่วนแบ่งในรายได้ทั้งหมดของประเทศเพียงร้อยละ 42 ในขณะที่ร้อยละ 20 ของผู้มีรายได้สูงสุด มีส่วนแบ่งใน

รายได้ทั้งหมดถึงร้อยละ 55.20 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ Lewang กล่าวว่าเมื่อเริ่มต้นพัฒนาประเทศไทย² (พ.ศ. 2518/19)²

โครงสร้างการพัฒนาที่ไม่สมดุล

การพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่ยั่งยืน เกิดจากการใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตลอดเวลา กว่าสี่ทศวรรษที่ผ่านมา ที่ได้ให้ความสำคัญ กับแนวคิดเศรษฐกิจเสรีนิยม หรือเศรษฐกิจ ทุนนิยมที่มุ่งพัฒนาเพื่อสร้างความมั่งคั่ง และ รายได้มาสู่ประเทศไทยเป็นหลัก และใช้การเดินทาง ของรายได้ต่อหัว เป็นเครื่องมือวัดผลสำเร็จ ของการพัฒนา ด้วยความคาดหวังว่า การเพิ่ม ปริมาณสินค้าและบริการ การเพิ่มการจ้างงาน รวมทั้งประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเดินทาง เศรษฐกิจนั้น ในที่สุดแล้วย่อมจะสามารถ กระจายไปสู่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย ทำให้ปัญหาความยากจนหมดไปได้ในที่สุด

แนวคิดและวิธีวัดการพัฒนาเศรษฐกิจ ดังกล่าว จึงทำให้การเดินทางเศรษฐกิจได้ รับการเอาใจใส่มากกว่าความสมดุลและความ ยั่งยืน ทั้งที่แท้จริงแล้ว การเดินทาง เศรษฐกิจ จะต้องไม่ขัดแย้งกับเสถียรภาพ ความสมดุลและความยั่งยืนของการพัฒนาใน ระยะยาว และควรเป็นนโยบายที่ใช้แก้ปัญหา เศรษฐกิจระยะสั้น โดยมีสมมุติฐานว่าระบบ เศรษฐกิจมีขีดความสามารถทางเทคโนโลยีที่ สามารถใช้ประโยชน์บรรดาปัจจัยการผลิตต่างๆ ได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจ ที่จะทำให้เดินทางต่อเนื่องระยะยาวได้นั้น ต้องมี ขีดความสามารถในการพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี ในการพัฒนาคุณภาพคนในเชิงสติปัญญาความ รอบรู้ มีความพอเพียงของสินค้าและบริการ สำหรับการดำรงชีวิตของประชาชน และมี

ความเป็นธรรมในการแบ่งสรรมูลค่าเพิ่มที่เกิด จากการผลิตในระหว่างปัจจัยการผลิตต่างๆ รวมตลอดทั้งความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจ และสังคมของคนในชาติ ความมั่นคงและความ สุขในสังคม และมีการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ให้เสื่อมสลาย ไม่คุ้มค่า และที่สำคัญที่สุดคือ มีเอกสารและ อธิปไตยของชาติซึ่งไม่อาจที่จะแยกเปลี่ยนกับ สิ่งอื่นใดได้ การพัฒนาที่ครอบคลุมความหมาย ทั้งหมดนี้จึงจะทำให้มีการเดินทางเศรษฐกิจ ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว การ พัฒนาเศรษฐกิจไทยในระบบเสรีนิยมที่ผ่านมา แม้ดูเหมือนว่าประสบความสำเร็จจากการเดินทาง ขยายตัวในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง แต่แท้ที่จริง เป็นการเดินทางเชิงปริมาณ ที่ยังมีปัญหา ความ อ่อนแอกัน เชิงรากฐานของระบบเศรษฐกิจ นี้ ของจากยังพึ่งตนเองไม่ได้ทางเทคโนโลยี ที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นเพียงการนำเข้ามาใช้ ในการผลิตหรือเป็นการบริโภคเท่านั้น ทั้งที่ เทคโนโลยีเป็นปัจจัยชีวิต การผลิตสินค้า และ บริการที่มีความสำคัญหนึ่งอีกหนึ่ง ใน ขณะที่ผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แรงงาน ก็ยัง มีปัญหาอยู่ในระดับต่ำ และการผลิตต้องพึ่งพิง ปัจจัยภายนอกอีกนั้น ทั้งพลังงานและวัสดุดิน ต่างๆ ขณะเดียวกันการออมของประเทศไทย ไม่จำกัด ทำให้ต้องกู้เงินต่างประเทศเพื่อการ ลงทุนต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน การพึ่งพา เทคโนโลยีและเงินลงทุนจากต่างประเทศนี้ นำไปสู่การผลิตสินค้าของต่างประเทศในไทย

² อ้างอิงจาก เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐกิจกับ การเมืองไทย หน้า 6 – 12

มากกว่าสินค้าที่ไทยผลิตเอง ตลอดจนพิ่งตลาดต่างประเทศในการส่งออกสินค้าดังกล่าว จึงเป็นการนำประเทศไปสู่การพึ่งพิงต่างประเทศอย่างหวังขวาง และสร้างความเสี่ยงสูงต่อการผันผวนของปัจจัยภายนอก

นอกจากนี้ การระดมทุนทั้งในประเทศและจากต่างประเทศผ่านสถาบันการเงิน ตลาดหลักทรัพย์และการส่งเสริมการลงทุน ทำให้ฐานเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมและบริการที่ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เมืองโดยเฉพาะในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เดิมโดยอย่างรวดเร็ว สร้างความมั่งคั่งและรายได้แก่บุคคลและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง กลายเป็นเศรษฐกิจธุรกิจ ครอบคลุมทั่วประเทศ และส่งผลให้เศรษฐกิจภาคเมืองมีการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก มากกว่าการมีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจภาคชนบททั้งสังคมเมืองขยายตัวอย่างรวดเร็ว ตามการขยายตัวของเศรษฐกิจธุรกิจ ก่อให้เกิดปัญหาการจัดบริการพื้นฐานเพื่อรับรองการขยายตัวดังกล่าว นำไปสู่ปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาวะแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของคนในเมือง

ในขณะเดียวกัน เศรษฐกิจประชาชนซึ่งส่วนใหญ่ก่อตัวอยู่ในสามของประเทศอยู่ในพื้นที่ชนบท และเป็นฐานเศรษฐกิจภาคการเกษตรอยู่ในภาวะเสียสมดุลทางโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม และธรรมาชีวิตสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องมากกว่าสีทศวรรษหรืออีกนัยหนึ่ง ในเชิงเศรษฐกิจแล้วเป็นการเสียสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของคนชนบท เนื่องจากฐานการทำนาหากินถูกจำกัดจากทรัพยากรธรรมชาติที่เสียดุลจากการใช้อย่างสิ้นเปลืองและเสื่อมโทรมลงมาก ตลอดทั้งปัญหาภัยธรรมชาติ ปัญหาระดับการศึกษา

และผลิตภัณฑ์ผลิตต่อ ขาดเทคโนโลยีที่เหมาะสม ละทิ้งภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สะสมมานาน และพึงพาภัยนอกทางการตลาด จึงทำให้มีรายได้ต่ำและยากจน ขณะที่รายจ่ายเพิ่มขึ้นจากการที่พฤติกรรมการบริโภคของคนชนบทเริ่มเปลี่ยนเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ทำให้รายได้ไม่พอ กับรายจ่าย นำไปสู่ปัญหาหนี้สินมากขึ้น และส่งผลกระทบต่อการเสียสมดุลทางสังคมจากการที่คนชนบทในวัยหนุ่มสาวต้องละทิ้งภูมิลำเนาเดิมไปแสวงหางานและรายได้ในเมืองใหญ่ ๆ และในต่างประเทศ ตามมาด้วยปัญหาความอ่อนแอกของสังคมชนบทนานัปการ ปัญหาการเข้าไม่ถึงฐานทรัพยากรของเกษตรกร ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำและบริโภคนิยมทำให้ภาคเกษตรไม่อาจเป็นหลักให้กับครัวเรือนเกษตรกรได้อよ่งสมบูรณ์

ใน พ.ศ. 2538-2539 ครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศโดยเฉลี่ยมีรายได้จากการเกษตรติดต่อเป็นวันอยู่ละ 37 ของรายได้รวม อีกร้อยละ 63 ได้มาจากแหล่งนอกภาคเกษตร ในส่วนเหล่านี้ ร้อยละ 43 มาจากค่าจ้างและเงินที่แรงงานอพยพส่งกลับบ้าน (คริส เบเคอร์ 2545) รายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เป็นครั้งแรกที่ปรากฏว่าจำนวนแรงงานที่ออกจากการเกษตรกรรมในชนบทเข้าสู่เมืองนั้น เป็นหนึ่งในภัยมากกว่าชาย แรงงานในภาคอุตสาหกรรมส่งออกที่ทำรายได้เข้าประเทศ 5 อันดับแรกในช่วงเศรษฐกิจเดิมโดย ก่อน พ.ศ. 2540 นั้น ได้แก่ การผลิตสิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป อุปกรณ์คอมพิวเตอร์และชิ้นส่วน อัญมณีและเครื่องประดับ การผลิตอาหารกระป๋องและกุ้งสดแช่แข็ง และแพร่งวงจรไฟฟ้า ซึ่งเป็นแรงงานหนึ่งกว่าร้อยละ 90

สภาพการณ์เหล่านี้คือการสนองตอบของประชาชนต่อการดำเนินยุทธศาสตร์การพัฒนาของรัฐบาลที่ไม่สมดุลและเปิดเสรีผูกติดกับเศรษฐกิจโลก

ประเทศไทยได้นำปฏิญญาและแผนปฏิบัติการไปเป็นเอกสารว่าด้วยการพัฒนาสังคมบางส่วนบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ กรมประชาสงเคราะห์ 2543) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาที่ภาคประชาสังคมได้มีส่วนร่วมในการบูรณาการจัดทำแผนมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา เป็นครั้งแรกที่สังคมไทยเริ่มตระหนักรู้ว่า การพัฒนาที่เน้นหนักด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ไม่ให้ความสนใจด้านการพัฒนาสังคมจะทำให้สังคมเสียสมดุล

ภาคประชาสังคมไทยได้นำเสนออยู่ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นพัฒนาที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ดังคำว่าัญที่ว่า ประชาชนต้องกำหนดอนาคตของตนเอง ในสถานการณ์ที่สังคมไทยระบุไปด้วยสิ่งแวดล้อม แม่ข่ายทรัพยากร ชาวบ้านที่เคยหากินกับทรัพยากรธรรมชาติ ต้องเผชิญกับปัญหาการถูกไล้ออกจากที่ทำการ ด้วยโครงการขนาดใหญ่ต่าง ๆ ของรัฐ เป็นช่วงที่แนวคิดเรื่องสิทธิชุมชนได้ถูกพัฒนาขึ้นมาท่ามกลางการต่อสู้เพื่อพิทักษ์วิถีชีวิตของท้องถิ่น

หลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 แรงงานนอกภาคเกษตรส่วนหนึ่งต้องกลับไปพักรพิงในชนบท แรงงานที่ยังอยู่ในภาคอุตสาหกรรมต้องทำงานหนักมากขึ้น ในขณะที่สวัสดิการความเป็นอยู่ดีลง โดยเฉพาะแรงงานหญิง ต้องประสบปัญหาความไม่มั่นคงมากขึ้นในการจ้างงานและสวัสดิการ รูปแบบการจ้างงาน

เปลี่ยนแปลงชัดเจน จากเดิมที่เป็นการจ้างงานในระบบอุตสาหกรรม มาเป็นการจ้างงานแบบรับช่วงเหมางานมากขึ้น

การติดตามผลการประชุมสุดยอดว่าด้วยการพัฒนาสังคมใน พ.ศ. 2543 เกิดขึ้นภายหลังวิกฤตการเงินและวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทย 3 ปี แม้ว่ารัฐบาลเห็นควรให้ทำการประชุมดังกล่าว罔ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) แต่แผนพัฒนาฉบับนี้ก็ได้ถูกครอบงำด้วยยุทธศาสตร์โลภานุวัตรพัฒนาไว้อย่างแน่นแฟ้น แล้วภายใต้ข้อตกลงของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

ตัวแปรความยากจน

ในประเทศไทย ยุทธศาสตร์หลักที่ชันชั้นปักครองยึดกุมยังคงเป็นยุทธศาสตร์โลภานุวัตรพัฒนา ซึ่งเดินตามจัตุรัสติดแห่งวอชิงตัน หน่วยราชการที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการบูรณาการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจเลือกเส้นทางการพัฒนาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นกระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงคมนาคม และธนาคารแห่งประเทศไทย ในขณะที่ บางภาคส่วนของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ต้องการหันไปสู่เส้นทาง ซึ่งยึดกุมยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นพัฒนาและปรับัญญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ด้วยเหตุที่เป็นชนกลุ่มน้อยในระบบราชการ จึงไร้พลังในการเปลี่ยนทิศทางการพัฒนา ในขณะที่กลุ่มทุนไทยที่ทรงพลังสนับสนุนกับกลุ่มทุนสากลร่วมกันผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจไทยเดินบนเส้นทางที่กำหนดโดยจัตุรัสติดแห่งวอชิงตันต่อไป (รังสรรค์ ธนาพรพันธุ์ 2546)

ตลอดระยะเวลา 40 ปี ที่ประเทศไทยมีการพัฒนาโดยยึดแผนพัฒนาเศรษฐกิจขั้นความยากจนในสังคมบรรเทาเบาบางลง จำนวนครัวเรือนยากจน จำนวนคนในสังคมเศรษฐกิจไทยลดลง แต่ทุกครั้งที่เกิดวิกฤต-การณ์ทางเศรษฐกิจ “ไม่ว่าจะเป็นภาวะถดถอย ทางเศรษฐกิจ หรือไม่ว่าจะเป็นภาวะตกต่ำ ทางเศรษฐกิจ จำนวนครัวเรือนที่ยากจนกลับเพิ่มขึ้น เช่น วิกฤตการณ์ครัวเรือน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กู้มครัวเรือนซึ่งอยู่ตระดับของเส้นความยากจนจะกระจากตัวกันอย่างค่อนข้างหนาแน่น เมื่อไรที่เศรษฐกิจรุ่งเรือง ครัวเรือนเหล่านี้ก็พ้นระดับจากความยากจน แต่เมื่อไรที่เศรษฐกิจถดถอยตกต่ำ ครัวเรือนเหล่านี้ก็จะตกลงอยู่ใต้เส้นความยากจนกล้ายเป็นครัวเรือนยากจน และเมื่อพิจารณาปัญหาความยากจนโดยสัมพัทธ์ คือปัญหาเรื่องการกระจายรายได้ของครัวเรือน จะเห็นว่า เลvel ตามลำดับ (รั้งสรรค์ ชนะพรพันธุ์ 2544)

ความยากจนหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พศ. 2540
วิกฤตการเงินซึ่งนำสู่วิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2540 ได้ส่งสัญญาณเดือนเอเชียและโลกถึง “วิกฤตการณ์แห่งการทำลายตัวเอง” ของสังคมที่เป็นอยู่ แต่ดูเหมือนว่า ชันชั้นนำของโลกและชันชั้นนำของไทยจะไม่ได้ระหนักถึงสัญญาณเดือนเหล่านี้

สถานการณ์ภัยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ สำคัญอีกสถานการณ์หนึ่งของสังคมไทย ก็คือ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งมีเจตนา湿润ในการปฏิรูปการเมือง แต่กลับทำให้อำนาจผูกขาดในตลาดการเมืองมีมากขึ้น (ปิยะวัต บุญหลง 2546)

วิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 ที่ส่งผลกระทบต่อสถานภาพของทุนไทยอย่างรุนแรง ส่งสัญญาณให้กู้มทุนไทยสำคัญ ๆ ที่หลุดรอดมาได้รวมตัวกันเข้าด้วยกันการเมืองไทย ในท้ายที่สุด กู้มทุนหลักที่อยู่เบื้องหลังรัฐบาลปัจจุบัน เข้าเกาะกูมระบบธุรกิจได้อย่างเต็มที่

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 เพิ่มอำนาจให้กับนายกรัฐมนตรีมากขึ้นกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อน นอกจากนี้ การกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าต้องจบปริญญาตรี และการนำระบบปาร์ตี้ลิสต์มาใช้หมายความว่าองค์ประกอบของสมาชิกรัฐสภาเนื่องไปด้านชนชั้นนำในเมืองมากกว่าชนชั้นกลาง ทั้งในเมืองและต่างจังหวัด ประกอบกับการตรวจสอบจากองค์กรอิสระต่าง ๆ และภาคประชาชนไม่ประสบความสำเร็จที่คาดหวังไว้ กู้มทุนไทยได้รวมตัวกันเพื่อจัดทำโยกย้ายโอกาสจากสถานการณ์ใหม่นี้ โดยก่อตั้งพรรครักไทย และมีแผนการโครงการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมการเมืองไทยที่ทะเยอทะยานที่เดียว (ผาสุก พงษ์ไพจิตร 2547)

การที่กู้มทุนใหม่ที่รอดตายจากวิกฤตเศรษฐกิจกับกู้มทุนเก่าที่ยังรักษาสมบัติไว้ได้ได้ครอบครองทรัพย์สินในสังคมมากกว่าครึ่งหนึ่งของรายได้รวม แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังไม่มีมาตรการที่สามารถจัดการให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมได้จริง ดังข้อมูลปรากฏว่า กู้มคนที่จนที่สุดร้อยละ 20 มีสัดส่วนรายได้เพียงไม่ถึงร้อยละ 5 ของรายได้รวม ในขณะที่กู้มคนที่รายได้สูงสุดมีสัดส่วนของรายได้ถึงร้อยละ 55-56 ของรายได้รวม ที่น่าเป็นห่วงกว่านั้น ก็คือยังไม่มีแนวโน้มที่ขัดเจนใด ๆ ว่าซ่องว่างของรายได้นี้จะแอบลง

ตารางที่ 7: สัดส่วนคนจน (ร้อยละของประชากร)

ภูมิภาค	เขต	2529	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2542	2543	2544	2545
กรุงเทพฯ	เมือง	15.0	11.7	11.9	4.4	4.1	1.2	1.2	2.2	1.7	1.7	2.2
	รวม	15.0	11.7	11.9	4.4	4.1	1.2	1.2	2.2	1.7	1.7	2.2
กลาง	เมือง	31.0	29.9	22.3	10.8	9.0	5.4	4.7	7.4	7.0	4.9	5.0
	ชนบท	36.0	36.5	27.8	21.8	12.2	6.5	9.4	10.5	10.1	8.0	9.0
	รวม	34.6	34.5	26.1	18.3	11.2	6.1	7.8	9.4	9.0	6.9	7.6
เหนือ	เมือง	35.1	39.2	27.8	19.1	19.1	13.4	14.1	12.1	16.1	18.3	13.5
	ชนบท	48.7	50.1	37.1	36.3	21.2	19.0	17.1	20.7	24.9	21.1	22.1
	รวม	46.0	47.9	35.2	32.7	20.8	17.8	16.5	19.0	23.1	20.5	20.3
ตะวันออก	เมือง	37.4	32.4	31.1	24.6	15.4	15.0	17.2	18.7	20.1	18.8	11.9
	เฉียงเหนือ ชนบท	66.5	60.6	48.7	44.1	30.4	26.3	33.3	39.0	38.4	36.7	25.6
	รวม	62.7	56.7	46.1	41.1	28.1	24.5	30.7	35.7	35.3	33.4	23.1
ใต้	เมือง	16.7	17.6	18.6	11.8	10.6	7.1	6.7	9.4	5.7	7.2	4.4
	ชนบท	42.6	36.7	31.7	28.7	19.8	11.2	16.1	17.4	19.9	15.3	11.2
	รวม	37.5	32.9	29.0	25.2	17.8	10.3	14.0	15.6	16.6	13.3	9.6
ทั่วประเทศ	เมือง	25.3	23.7	20.5	12.1	9.9	6.8	7.1	8.5	8.6	8.5	6.4
	ชนบท	52.6	49.7	39.2	35.3	22.9	18.2	22.0	25.6	26.5	23.6	18.9
	รวม	44.9	42.2	33.7	28.4	19.0	14.8	17.5	20.4	21.0	18.8	14.9

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (สมชัย จิตสุชน, 2547)

อย่างมีนัยสำคัญ (สมชัย จิตสุชน 2547) ช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทก็ยังขยายห่างกันมากขึ้น ดังตารางสัดส่วนคนจนในเมืองกับชนบท

เมื่อหันมาพิจารณาการเข้าถึงที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตขั้นพื้นฐานของคนในชนบทพบว่าที่ดินร้อยละ 70 ของประเทศไทยไม่เต็มที่ ที่ดินเกษตรกรรมถูกปล่อยทิ้งไว้ถาวรสูงถึง 30 ล้านไร่ ขณะที่เกษตรกรไม่ต่ำกว่า 5 แสนครอบครัวกลับไร้ที่ทำกิน

ใน “กรุงเทพมหานคร: เมืองโตเดียว ตลอดกาลของประเทศไทย” กาญจนฯ ตั้ง

ชลทิพย์ (2550) ได้วิเคราะห์รูปแบบการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร ที่ชี้ให้เห็นว่า กรุงเทพฯ เป็นเมืองเอกนครหรือเมืองโตเดียว (primate city) มากด้วยต่อดีต ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชากรเพิ่มขึ้น คือ การเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติ การย้ายถิ่นสุทธิ และการขยายเขตพื้นที่ทางการปกครอง เนื่องจากกรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวง เป็นศูนย์กลางในทุก ๆ ด้าน จึงเป็นแหล่งดึงดูดทรัพยากรของประเทศไทยอยู่ทั้งหมด ไม่ว่าเป็นการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ การเป็นแหล่งงานและการศึกษา ทำให้คนชนบทย้ายถิ่นเข้า

กรุงเทพฯ มากกว่าพื้นที่อื่น ๆ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กรุงเทพฯ เป็นเมืองเอกนครที่โตกว่าเมืองอื่นอย่างมากมาโดยตลอด ก่อให้เกิดช่องว่างในการพัฒนาระหว่างกรุงเทพฯ กับพื้นที่อื่น ไม่เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ชนบทเริ่มอ่อนแอลง เพราะคนหนุ่มสาวหลังไหลเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อเป็นแรงงานภาคอุตสาหกรรม มากกว่าจะอยู่ที่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งไม่พอเลี้ยงปากท้อง ส่งผลให้เกิดภาวะที่เรียกว่า “ชนบทในเมือง” ดังนั้น ภาครัฐควรกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคอื่นอย่างเป็นธรรม ด้วยการปรับเปลี่ยนนโยบายการพัฒนาเมืองไปยังเมืองขนาดกลางในภูมิภาคต่าง ๆ ดังที่ ฉันทส. เพียรธรรม (อ้างถึงใน กาญจนฯ ตั้งชลทิพย์ 2550, 33) เรียกว่า “เมืองในชนบท” หรือเมืองที่สามารถเป็นศูนย์กลางการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เป็นของตนเอง เป็นศูนย์กลางการค้าขายและทำรายได้ให้แก่ท้องถิ่น โดยไม่ต้องพึ่งส่วนกลาง และสามารถเป็นศูนย์กลางการศึกษาและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการพัฒนาเกษตรกร (agrimetro) ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาภาคแนวใหม่ ที่เสนอโดย Friedmann และ Douglas (อ้างถึงใน กาญจนฯ ตั้งชลทิพย์ 2550, 33) เพื่อลดช่องว่างการพัฒนาระหว่างกรุงเทพมหานคร กับพื้นที่อื่น และอาจช่วยลดการโถดีயาของกรุงเทพมหานคร เป็นการกระจายการเติบโตไปยังภูมิภาคอื่น และสร้างความเข้มแข็งแก่พื้นที่ในเขตอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคชนบท (กาญจนฯ ตั้งชลทิพย์ ใน ราชชย และสุรีย์พร 2550, 18-35)

จะเห็นได้ว่า กรุงเทพฯ และชนชั้นกลาง เป็นตัวดูดทรัพยากรจากชนบท และชนชั้นล่าง มาทั้งสิ้น ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ “ในเมืองมีชนบท ในชนบทมีเมือง” แล้วนำไปสู่ความ

ขัดแย้งกัน อาจกล่าวได้ว่าความขัดแย้งนั้นไม่ใช่เพียงแค่ความขัดแย้งของเมืองและชนบทแต่เป็นความขัดแย้งในระดับโครงสร้างทางสังคมเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศสู่ความเป็นสมัยใหม่ด้วยความไม่พร้อม จึงนำไปสู่ปัญหาเชิงโครงสร้าง จากปัจจุบันพาพิเศษในหัวข้อ “ศึกทางประเทศไทยในพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมโลก” ศาสตราจารย์ ดร.นัตรทิพย์ นาถสุภา (2552) นักเศรษฐศาสตร์ กล่าวถึงปัญหาของการเป็นสมัยใหม่ในแบบตะวันตกซึ่งประเทศไทยและหลาย ๆ ประเทศกำลังเผชิญอยู่ และปัญหาและข้อเสนอการเป็นสมัยใหม่ของประเทศไทย มีประเด็นสำคัญดังนี้

จากอดีตถึงปัจจุบัน นักวิชาการและปัญญาชนไทยส่วนใหญ่ไม่ได้นำเสนอภาพและเส้นทางของวัฒนธรรมชุมชน ขาดการศึกษาและทำความเข้าใจชาวบ้าน และมิได้สนใจในพลังของพวากษา ต่อมามีอุดหนุนตากแฟ อิทธิพลเข้ามาหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม จึงหันไปศึกษาและซึ่นชมตะวันตก จนเกิดเป็นปัญหาแบ่งแยกแนวคิดการเป็นสมัยใหม่ของไทยออกเป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางแรก เสนอโดยชนชั้นนำ คือ รับความเจริญทางเทคโนโลยีและทางเศรษฐกิจแบบตะวันตก แต่รักษาไว้ซึ่งรัฐและวัฒนธรรมแบบอาร์ต แนวทางที่สอง ต้องการให้ประเทศไทยเปลี่ยนทุกอย่างให้ทันสมัยแบบตะวันตก (นัตรทิพย์ นาถสุภา 2552)

ระบบราชการประเพณีที่เคยเป็นสิ่งควบคุมโครงสร้างทางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการเกิดภาวะสมัยใหม่ (modernity) ดังนั้น โครงสร้างทางสังคมไทยแบบเดิมจึงหายไป เพราะปัจจัยเศรษฐกิจหลัก ในขณะที่ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางเมือง บริโภคและใช้ทรัพยากรจากชนบท และมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่

นโยบายรัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ดังแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 กลับทำให้ชาวนา ต้องเป็นหนี้รัฐ โดยการกู้เงินผ่านธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์ (รกรส.) ชาวนาเป็นหนี้ เงินกู้ และต้องกู้นอกระบบมาใช้ในระบบให้กับ รกรส. ผู้ได้ประโยชน์คือพ่อค้าคนกลาง เจ้าของ โรงสี ทำให้ความคาดหวังของชาวนาชนบท (expectation) เพิ่มมากขึ้น เพราะสิ่งที่เคยเก็บ กินได้น้อยลง จึงต้องการเงินมากขึ้น ความคาด หวังทางด้านการศึกษาของลูกเพิ่มขึ้น ต้องการ เพียงให้ลูกจบวิทยาลัยครุ ไม่อยากให้ลูกเป็น ชาวนา เพราะเป็นอาชีพที่ทำงานหนักและ ต่าต้อย มีงานวิจัยด้านการศึกษาเกี่ยวกับ พ่อแม่ส่งให้ลูกเรียน เพื่อให้หลุดพ้นออกจาก อาชีพชาวนาในระบบ

ผลงานวิจัยของสมภพ มนะรังสรรค์ พ布ว่า ครอบครัวชาวนาจะไม่ยอมเป็นชาวนา อีกแล้ว และที่ดินก็ขายออก กรรมสิทธิ์ในที่ดิน หายไป เอกลักษณ์ก็หายไป เมื่อนัดดังที่ มหาตมะคานธีเคยกล่าวไว้ว่า “ไม่มีที่ดินก็ไม่มี ทุกอย่าง” จากการสำรวจการครอบครองที่ดิน ยุคใหม่ใน ส่องนครฯ กล่าวถึง productivity ของเกษตรกรไทยว่ามีการถือครองที่ดินด้วย ชาวนาเอง แต่ถ้าสังคมไทยขายที่ดิน ประชา นิยมก็จะเติบโตง่ายขึ้น

จากกล่าวได้ว่า นับจาก พ.ศ. 2535 จน ถึงปัจจุบัน ชนบทไทยเปลี่ยนไปมาก ความ เป็นชนบทแท้แทบจะหายหมด สิ่งที่มีอยู่คือ สังคมลักษณะกึ่งชนบทกึ่งเมือง หมู่บ้านและ ตำบลกล้ายเป็น อบต. จากนโยบายการจัดตั้ง อบต. ขึ้นใน พ.ศ. 2537 ซึ่งขยายจำนวนมาก ขึ้นเรื่อยๆ ต่อจากนั้นตามด้วยการเลือกตั้ง นายกเทศมนตรีโดยตรงใน พ.ศ. 2543 การ เลือกตั้งนายก อบต. และนายก อบจ. โดยตรง

ทั่วประเทศ เริ่มใน พ.ศ. 2546 แม้ว่าขณะนี้จะมี อายุได้ไม่ถึงสิบปี แต่ก็ควรนับเป็นการปฏิวัติ การเมืองการปกครองในเขตต่างจังหวัดครั้ง ใหญ่ของประเทศไทยรอบหนึ่งศตวรรษ การ พัฒนาภายภาคเมืองส่งผลให้ที่อยู่อาศัยเปลี่ยน จากเรือนไม้กลายเป็นเรือนอิฐ การให้ความ สำคัญกับระบบสาธารณูปโภคมากกว่าการ ปฏิรูปการเกษตร ก่อให้เกิดการเปลี่ยนผันน เดินเท้าลูกรังเป็นถนนคอนกรีต มีระบบนำ้ ประปา ไฟฟ้าทั่วทุกหมู่บ้านและตำบล

รายได้ครัวเรือนที่เคยมาจากการ การเกษตรกล้ายเป็นรายได้ที่มาจากแหล่งอื่น มากกว่า ชนบทและเมืองที่อยู่ห่างเหินกัน กลับ ใกล้ชิดกันมากขึ้น เปลี่ยนจากการเดินทางด้วย การเดินเท้าเป็นใช้รถอีกด้วยและมอเตอร์ไซค์ จาจับการศึกษาเพียงปะทะสีหรือประณีต กล้ายเป็นมีผู้จับมารยมศึกษาตอนปลายและ ปริญญาตรีในทุกหมู่บ้านหรือตำบลมีคนกำลัง เรียนปริญญาตรีอย่างน้อยหนึ่งคน เปลี่ยนจาก รับฟังการเมืองผ่านการพูดคุยกันเองกล้ายเป็น อาศัยสื่อ ทุกหมู่บ้านมีวิทยุ โทรทัศน์ ทุกครัว เรือนจากที่เคยสนใจแต่ข่าวท้องถิ่นกล้ายเป็น สนใจข่าวระดับชาติมากขึ้น จากมีแต่ อบต. ยุค แรกเริ่มกล้ายเป็น อบต. อยู่เต็มชนบท จากที่ เป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านก็กล้ายมาเป็นหัวคะแนน ของนักการเมืองและ ส.ส. จากหมู่บ้านและ ตำบลที่ มีงบประมาณน้อย กล้ายเป็นบ ประมาณอย่าง SML หรือหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท “เงินกำลังให้มา ให้มา” แต่ทุกอย่างเป็น ปัญหาเฉพาะหน้าไปหมดสำหรับคนชนบท ส่วนปัญหาเฉพาะหน้าของนักการเมืองก็คือ การเลือกตั้ง คนชาส่วนใหญ่ในหมู่บ้านกล้าย เป็นคนเลี้ยงเด็ก ส่วนพ่อแม่ของเด็กไปทำงาน ไกลถึงในเมือง ชนบทในเวลาหนึ่งนานโน้ม

ที่จะเป็นปัจเจกชนได้มากขึ้น เป็นชนชั้นกลางได้มากขึ้น เป็นผู้เจรจาต่อรองได้มากขึ้น ทั้งหมดนี้เป็นเงื่อนไขฐานที่รือการมาถึงของทักษิณานาชาตินิยม หรือทักษิณนิยม

สำหรับวิกฤตทางชนชั้นซึ่งเป็นสาเหตุของปัญหาทางการเมืองนั้น ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2552) อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้วิเคราะห์ในมุมมองทางเศรษฐกิจไว้ว่าในการเสวนาระเรื่อง “กิจทางประเทศไทยในมุมมองภาคการเมือง เศรษฐกิจและสังคม” โดยกล่าวถึงวิกฤติเชิงโครงสร้างทางสังคมของไทย มีเหตุมาจากพื้นฐาน 4 ประการ ดือ

วิกฤตทางชนชั้น ทั้งที่ไทยเป็นประเทศอุดتاหกรรมใหม่ระดับกลาง แต่กลับมีสัดส่วนของคนรวยสูงและคนจนสูงถึง 14-15 เท่า นอกจากนี้ยังมีประชากรประมาณ 1 ล้านคนที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ประมาณ 12 ล้านคน มีการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถม และมีประมาณ 7 ล้านคนที่มีการศึกษาเท่ากับระดับชั้นประถม คิดรวมเป็นสัดส่วนประมาณ 20 ล้านคนจากประชากรทั้งหมด ซึ่งคนจำนวนนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่เข้าใจความซับซ้อนของการเมืองโลกวิถีตัน ทุนนิยม สนใจแต่ร่วมอยู่รอดอย่างไร วิกฤตชนชั้นจึงเป็นโอกาสของนักการเมืองที่จะเข้ามายเสนอผลประโยชน์ให้แก่คนรากหญ้าทำให้เกิดปัญหาและซ่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยห่างกันมากยิ่งขึ้น

วิกฤตทางโครงสร้างการผลิต และประชากร ที่เคลื่อนย้ายจากภาคเกษตรไปสู่อุดتاหกรรมอย่างรุนแรง รวดเร็ว วิถีเกษตรแบบพอมีพอกินถูกกละทิ้ง ชุมชนชาวนา ráo ละ 90% ไม่ได้ทำนาเอง แต่มีการว่าจ้าง ไม่มียังคง ล้านตาก ขายข้าวเปลือกซื้อข้าวสารกิน กำลัง

แรงงานรุนแรงหนีจากภาคเกษตร เหลือแต่คนอายุ 50 ปีขึ้นไป ที่ดินรายเล็กรายย่อยถูกขายออกไป ขณะที่ประเทศอื่น ๆ ทั่วโลกกำลังแสร้งหาที่ดินเพื่อปลูกพืชส่งกลับประเทศสร้างความมั่นคงทางอาหารให้ประชากรของตนนั้นกวางนโยบายของไทยกลับไม่เคยใส่ใจว่าในอนาคตคนจนในประเทศไทยจะมีข้าวกินหรือไม่

การเปลี่ยนผ่านจากชุมชนชาวนาสู่ชุมชนโรงงาน ซึ่งชุมชนโรงงานนี้ไม่มีอยู่ในแนวความคิดและแผนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ทุนนิยมหล่อหลอมให้คนในสังคมมุ่งแบ่งบันกัน กระตุ้นการใช้จ่าย เกิด ลักษณะเชิงบุคคล รุนแรง ทุกคนหากินเอาตัวรอด คนรวยคือคนดี

เมล็ดพันธุ์ทั้งสี่ ประการดังกล่าวคือสาเหตุที่ก่อให้เกิดวิกฤตทางสังคม

ส่วนวิกฤตเศรษฐกิจเกิดจากแนวทางการพัฒนาที่ไม่สมดุลระหว่างภาคเกษตรและอุดتاหกรรม การคลังทุนนิยมเสรี และวิกฤตโครงสร้างทุนนิยมโลก ขณะที่วิกฤตการเมืองเป็นส่วนผสมของวิกฤตเศรษฐกิจและวิกฤตสังคม เวลาใดที่การเมืองไทยอยู่ในระบบซึ่งเป็นส่วนผสมของเงินกับปืน หากลงด้วยกันได้นานเงินเป็นศูนย์กลางของอำนาจ เมื่อนำเงินลงไปในกลุ่ม 20 ล้านคน ก็เกิดทุนนิยมผสมวัฒนธรรมศักดินาขึ้นมากลายเป็นทุนนิยมสามัญ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ 2552)

ระบบหักภาษีและประธานนิยม

หากเหว้าทางสังคมที่สำคัญมากทั้น ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ “ต้องการหักภาษี” เพราะเดิมชนบทมีแต่การเมืองห้องถิน เมื่อมีหักภาษีเข้ามา ทำให้ชนบทมีการเมืองระดับชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ใน หักภาษี-ประธานนิยม (2549)

เงenk เหล่าธรรมทัศน์ เสนอว่า หลังจาก พันตำรวจไทยกษิณครองอำนาจชนบทไทย ได้ ทำให้เกิดทักษิณานะประชาชนนิยมในชนบท กрайใน 4-5 ปี โดยทักษิณานะประชาชนนิยมมิได้ สนใจแต่เพียงระบบอุปถัมภ์เท่านั้น หากแต่ยัง สนใจหลักการประชานิยม-นโยบาย (หมู่บ้าน SML/30 บาท/พ. กชาระหนี้ /กองทุน) และการบูรณาผู้นำ (ทักษิณ)

แนวทางการพัฒนาแบบ “ประชานิยม เพื่อทุนนิยม” ของรัฐบาลทักษิณ นับเป็นการ ริเริ่ม “คิดใหม่ ทำใหม่” ดังที่ อัมมาร สยามวาลา (อ้างถึงใน เกษียร เดชะพีระ 2547) เคย วิเคราะห์ตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้งทั่วไปต้น พ.ศ. 2544 ว่าหลังนโยบาย “ประชานิยม” ของพระคร ไทยรักไทยนับเป็นการทำให้เศรษฐกิจการ เมืองไทยกลایยเป็นแบบละตินอเมริการั้งแรก อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน (เกษียร เดชะพีระ 2547, 150-151)

ทักษิณคิดขั้นเรื่องการเมืองเบื้องหลัง แนวทางประชานิยมเพื่อทุนนิยมแต่แรก ว่าจะ ช่วยซึ้งสันติสุขทางสังคม (social peace) จากชนชั้นล่าง อันเป็นเงื่อนไขจำเป็นแก่ความ มั่นคงและความสงบของการลงทุนของชนชั้น นำยุทธ และนี่คือที่มาทางการเมืองของโครงการ สวัสดิการสังคมและประชานิยมเพื่อการดูแลการ บริโภคของมวลชนระดับราษฎร广大 ๆ ไม่ว่า จะเป็นโครงการ 30 บahaรักษาทุกโรค กองทุน หมู่บ้านละล้าน พัฒนาเกษตรกร สินเชื่อ SMEs บ้านเอื้ออาหาร คอมพิวเตอร์เอื้ออาหาร ประกันภัย เอื้ออาหาร ฯลฯ การออกแบบสินเชื่อจากภาครัฐ ให้ชาวบ้านชนบทนำไปจับจ่ายหาซื้อสินค้า คงทนในประเทศ เช่น รถมอเตอร์ไซด์ รถ ปิกอัพ โทรศัพท์มือถือ เครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น ถือเป็นนโยบายที่ “ออกแบบมาช่วยคนรวย

โดยดูให้เหมือนช่วยคนจน” แต่ที่ไปลึกและใกล กว่านั้นมาก คือ ในนโยบาย “แปลงสินทรัพย์ให้ เป็นทุน แปลงดาดิสาให้เป็นเต้าแก่” ซึ่ง สินทรัพย์ที่ตกเป็นเป้าหมายในการถูกแปลง เป็นทุนก็คือ “ที่ดิน” (เกษียร เดชะพีระ 2547, 151-152)

ผลลัพธ์รวมของนโยบายแปลงสินทรัพย์ เป็นทุน ซึ่งเป็นแก่นแกรนของแนวทางการพัฒนา แบบประชานิยม จึงสอดคล้องลงตัวกับตระกะ เป้าหมายของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโดยแท้ นั่นคือ ทำทุกอย่างให้เป็นสินค้า และทำให้ ชawnaham ด้วยความเป็นชawnaham โดยหลุดจาก พันธะชุมชนที่ปกป้องยึดเหนี่ยวและพันธนาการ ตน กลายเป็นปัจเจกชนที่ต้องลงนามแข่งขัน และเสียงในตลาด จนเหลือผู้ประกอบการที่เข้ม แข็ง แข่งชัน และประสบความสำเร็จอย่างราย ขนาดที่ส่วนใหญ่อ่อนแอ พ่ายแพ้ล้มเหลว ล้ม ละลายกลัยสภาพเป็นแรงงานรับจ้างหรือ กรรมอาชีพในที่สุด (เกษียร เดชะพีระ 2547, 156-157)

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผลของ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 และการกระจายอำนาจ สู่ท้องถิ่น อธิบายวิธีคิดการบริหารจัดการแบบ เสรีนิยมใหม่ (neo-liberalism) ตัวแบบทาง เศรษฐกิจระหว่างรัฐกับชนบทมีหลายตัวแบบ การพูดถึงกองทุนหมู่บ้านสะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐกิจปี 2535 เป็นเรื่องของการพูดถึงความ ต้องการก้าวพ้นจากระบบพระคสม จึงเกิด รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 สิ่งที่พระคร ไทยรักไทย ทำ มาจากสิ่งที่ทักษิณเลือกที่จะขับเคลื่อน ชawnaham เป็นผู้ประกอบการ (entrepreneur) ทำให้เกิด SML กองทุนหมู่บ้าน การ พยายามหาตัวแบบในการพัฒนาประเทศแบบ

ใหม่ สิ่งที่ทักษิณทำมีความเป็นประชาชนนิยมสูง จากชนบทเปลี่ยนเป็นเมืองกึ่งชนบท รัฐบาล ทักษิณขยายนโยบาย และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้ซื้อนโยบาย เป็นการเมืองเชิงนโยบาย

สรุป: พื้นฟูมรณะชนบทในฐานะจุดค้านังดัดเพื่อแก้วิกฤต

ในระดับหนึ่ง เรายังอาจตั้งข้อสังเกตเบื้องต้น ได้ว่าการระบุชี้ปัจจัยความขัดแย้งในระดับ โครงสร้าง จะเป็นโจทย์เริ่มต้นอย่างสำคัญในการทำความเข้าใจพัฒนาการของวิกฤตการณ์ ครั้งนี้ และโดยพื้นฐานดังกล่าว จุดค้านังดัด ฯ ที่จะนำมาพิจารณา จะต้องเป็นปัจจัยอย่างมีนัย สำคัญที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลง หรือปรับรือในระดับโครงสร้าง และต้องไม่ใช่ปัจจัยที่ขัดแย้งถกเถียงกันในระดับพื้นผิว อาทิ การนิรโทษกรรม หรือแก้ไขรัฐธรรมนูญบางมาตรา

ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่นำเสนอในนี้ มิได้หมายถึงเพียงความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง อันสืบเนื่องจากวิถีการผลิตหรือผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มทุนใหม่กับกลุ่มทุน ศักดินาเดิม กลุ่มอำนาจเจ้า (อำนาจ) กับกลุ่ม อำนาจใหม่ (นักการเมือง) อย่างที่ได้มีการเสนอ ถกเถียงอยู่ในปัจจุบัน ทว่าหมายรวมไปถึง ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างพื้นฐานของปัจจัย การผลิตที่แบ่งแยกระหว่างเมือง-ชนบท โครงสร้างพื้นฐานของความคิดความเชื่อและการผลิตช้า เชิงอุดมการณ์ของระบบศิลธรรม และจริยธรรม ตลอดจนถึงโครงสร้างพื้นฐาน ทางสังคม ประชากร และการศึกษา ทั้งหมดนี้ ได้รับผลกระทบและสะสหมความขัดแย้งเพิ่มขึ้น ที่จะน้อยตลดดช่วงประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ของไทย

ประสบการณ์ในสังคมอื่นหรือในบางบุค สมัยของไทยเอง ที่อาจนำมาเป็นกรณีศึกษา เทียบเคียง ได้แก่ การพยายามทำความเข้าใจ วิกฤตการณ์ทางสังคมและการเมืองของยุโรป ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 จนถึงต้น คริสต์ศตวรรษที่ 20 แม้ความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์ และอุตสาหกรรมจะรุ่งเรืองอย่าง ยิ่ง แต่สังคมยุโรปกลับตกอยู่ในท่ามกลาง ปัญหาทั้งทางสังคมและการเมือง สถาบันหลัก ทางการเมืองถูกท้าทายและสั่นคลอน เกิดความ ขัดแย้งขยายตัวในวงกว้าง ผู้ปกครองส่วนหนึ่ง เชื่อว่าปัจจัยหลักมาจากการเผยแพร่ลัทธิ การเมืองของฝ่ายตรงข้าม หรือการคุกคามจาก ประเทศคู่แข่งรายเดิม ทว่าเมื่อเวลาล่วง ผ่านไป จึงได้ยอมรับกันว่าความระสำราญ ก่อนหน้านั้นเป็นผลิตผลโดยแท้ของปัญหาเชิง โครงสร้าง อันสืบเนื่องจากการขยายตัวในวิถี การผลิตและการแบ่งชิงทรัพยากร้อนเป็นปัจจัย พื้นฐานของการดำรงชีพระหว่างเมืองและชนบท ระหว่างภาคอุตสาหกรรมและการเกษตร คนพลัดถิ่น แรงงานเด็ก ไร่นารกร้าง ศิลธรรม เสื่อมธรรม คุณภาพน้ำเรื่องร้อน ฯลฯ ล้วนแล้วแต่ เป็นปัญหาปลายเหตุ แม้หลายประเทศจะ พยายามปรับตัวสู่รัฐสวัสดิการและประชาชนนิยม แบบอ่อน แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ในหลายประเทศต้องจบลงด้วยการเปลี่ยนแปลง ทางการเมืองอย่างรุนแรงนองเลือด ในเชิงโลก ตะวันออกของ กบฏชาวนา และการลุกฮือของ มวลชนชั้นล่างหลายต่อหลายกรณีมิใช่ปัญหา ที่มาจากการเมือง ทว่ามีสาเหตุจาก การปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างครั้งสำคัญอันส่ง ผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก ขบวนการพระ ศรีอาริย์ โดยเนื้อแท้ก็เป็นเพียงการเคลื่อนไหว ทางศาสนาเชิงสัญลักษณ์ โดยมีสาเหตุแท้จริง

จากความพิกลพิการเชิงโครงสร้าง ทั้งในทางเศรษฐกิจหรือที่ดินทำกิน

กล่าวเฉพาะวิกฤตการณ์ในสังคมไทยปัจจุบัน จุดค้านงัดสำคัญที่จะต้องสอบถามระบุชี้จึงอาจจำเป็นต้องย้อนกลับไปดูพัฒนาการที่เกิดขึ้นกับชนบทไทยในช่วงท้าท้วงของ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา ดังที่ได้สรุปไว้ ในเอกสารรายงานข้างต้น กระบวนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการในสังคมไทย และส่วนใหญ่ส่งผลกระทบกับภาคชนบทรุนแรงกว่าในสังคมเมือง ผลกระทบเหล่านี้นำไปให้ผู้คนในชนบทซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในฐานะที่ไม่อาจพึ่งพาตนเองในการดำรงชีพอย่างปกติ สุขชেนที่สามารถทำได้ในอดีต สถานะที่ต้องพึ่งพาการช่วยเหลือในการผลิตและดำเนินชีพ จากภายนอกนี้เอง ได้พัฒนาไปสู่การพึ่งพาทางสังคม และการพึ่งพาทางการเมืองในที่สุด ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและชนบทเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (อย่างเสียเบรียบ) ในอดีต มาเป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพา (เอารัดเอาเบรียบ) อันทวีสะสูจนในที่สุดนำไปสู่ความขัดแย้ง และรอคอยการเยียวยามาโดยตลอด ฐานเชิงโครงสร้างนี้เองจึงทำให้ชนบทไม่มีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และพร้อมที่จะเบิดรับอย่างเต็มที่กับนโยบายสังคมสงเคราะห์ ประชาชนนิยมสวัสดิการสังคม ฯลฯ โดยไม่มีข้อต่อรองมากนัก

โดยพัฒนาการดังกล่าวข้างต้น จุดค้านงัดสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิกฤตที่ไม่อาจปฏิเสธได้จึงอยู่ที่การพื้นฟูรากฐานชนบท แม้ว่าในทางทฤษฎี การระบุชี้จุดค้านงัดคือการแสวงหาความได้เปรียบเชิงกล ที่จะขับเคลื่อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ โดยใช้

พลังหรือความพยายามเพียงเล็กน้อย ทว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่บนพื้นที่ดูอาจต้องใช้ความพยายามอย่างมหาศาลในการปรับรือเปลี่ยนแปลงที่ยังไม่อาจเห็นผลลัพธ์ได้ในทันทีทันใด ทว่าในอีกด้านหนึ่ง ด้วยเหตุที่ภาคชนบทคือที่อยู่ของผู้คนส่วนใหญ่ ฉะนั้นการขับเคลื่อนได้ ๆ ที่จะกระทำในชนบท หากได้รณรงค์ให้การศึกษาและอาชีวทางปัญญาอย่างถึงพร้อม ย่อมจะเป็นขบวนการขับเคลื่อนที่มีพลังยิ่ง อีกทั้งยังเป็นการขับเคลื่อนที่มีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนส่วนใหญ่

ทฤษฎีสองนี้ควรประชานิปปไตยยังสามารถใช้อธิบายความขัดแย้งของการเมืองในช่วงนับแต่ปี 2549 ถึงปัจจุบันได้ สีเหลือง กีดีเมือง + เมืองในชนบท สีแดงคือชนบทในต่างจังหวัด + ชนบทในเมือง การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เท่าเทียมระหว่างชนบทกับเมืองคือเงื่อนไขหลักในการพัฒนาการเมืองจากนี้ไปอีกหนึ่งทศวรรษ

การพัฒนาประเทศตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำให้ภาคชนบทเป็นผู้แบกรับภาระและรับค่าใช้จ่ายหรือรับความเสียหายอันเกิดจากการพัฒนา ชนบทได้เสียสละเพื่อการเติบโตของเมืองอย่างมหาศาลจนอยู่ในสภาพอ่อนแปลงและพึ่งพิงเมือง การพัฒนาประเทศแบบไทยนั้นโดยเนื้อแท้ก็คือการเอกรัฐยกและแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมืองมาเกือบตลอด เริ่มตั้งแต่เราอาศัยข้าวเป็นสินค้าออกอันดับหนึ่งในยุครัชกาลที่ 5 ต่อมาเมื่อพิชไร่ อื่นเพิ่มเติมในรายการส่งออกสำคัญ เป็นเช่นนี้อยู่นานจนถึงยุคพลเอกเปรมที่การส่งออกสำคัญกลับเป็นการส่งสินค้าอุตสาหกรรมแทน

เริ่มจากแปรที่รับภาคกลางให้เป็นทุ่งนา มหาศาล (พื้นที่ไร่นาเพิ่มจากห้าล้านไร่ในสมัย ราชกาลที่ 5 เพิ่มเป็นประมาณ 130 ล้านไร่ ในปัจจุบัน: การพัฒนาแบบจะเป็นการบุกทำลาย ป่า เอาป่าเกือบทั้งประเทศจากที่รับภาคกลาง ขยายไปที่ รับสูมแม่น้ำในภาคเหนือและได้ และต่อมาในยุคของการ “พัฒนา” ประเทศไทย เอสานภาคอีสาน ปักลายมาเป็นไร่นามหาศาล การดูดซับแย่งชิงเอกรัฐพยการและแรงงานจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ อีน ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วอีก

ในยุคที่ประเทศไทยเริ่ม “พัฒนา” การล่มสลายของชนบทไทยเพื่อรับการพุ่งตัวขึ้นมาของกรุงเทพฯ และเมือง เป็นไปอย่างรวดเร็ว สังคมไทยทำสิ่งที่ยุโรปทำร้าวสองศตวรรษ (ราว ค.ศ. 1500 ถึง ค.ศ. 1700) ภายในเวลาไม่เกินสามสิบปี (จาก พ.ศ. 2505-2529) เท่านั้น การพัฒนาทำให้กรุงและเมืองอ้วนพี ส่วนชนบทนั้นกลับชูบูรชีดเป็นอย่างยิ่ง ที่จริง ชนบทเปลี่ยนไปริบรวมหากาทีเย็บกับอดีต แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นยังน้อยและชาไม่ทันการณ์ยิ่ง เมื่อเทียบกับกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ที่รุดหน้า “พัฒนา” ไปอย่างรวดเร็ว หลังจากการพัฒนาแบบวางแผน ประเทศไทย มีเครือข่ายถนนเข้าไปชนบทที่ยืน ทว่า แทนไม่ได้พัฒนาการผลิตในชนบทควบคู่ไปด้วย (ผลิตภัณฑ์ต่อไร่หยุดชะงักมาร่วมร้อยปี การชลประทานมีเฉพาะภาคกลาง การผลิตที่ใช้ปุ๋ย และเครื่องจักรพิ่งมาเริ่มไม่นาน หลังจากหยุดชะงักไปร่วมร้อยปี) โดยเฉพาะที่ อีสาน ภารการณ์ดูจะลำบากที่สุด เหตุนี้อีสานจึงเป็นดินแดนเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญเสมอ

กล่าวคือ เคยเป็นฐานที่มั่นของขบวนการเสรีไทยในต่างจังหวัด ครั้งหนึ่งเป็นจุดเริ่มของ สงครามประชาธิรัตน์และเป็นที่มั่นสำคัญที่สุด ของ พคท. และปัจจุบันเป็นฐานของ “สีแดง” ในชนบท เป็นต้น

ผลลัพธ์ของการทดสอบทึ้งชนบท คือ ความยากจน และการที่ที่ดินบุกเบิกใหม่ ๆ (ป่า) เริ่มหมด (โดยเฉพาะการปิดป่าโดยผลต์สินนั่น สมัยผลเอกสารชาติสาย ชุมชนชาวบ้าน เป็นนายกรัฐมนตรี) ได้ผลักดันชาวบ้านจำนวนมหาศาล โดยเฉพาะจากอีสานและเหนือเข้ามาเป็นแรงงานราคากถูกใน กทม. และเมืองใหญ่ และต่อมาไปยังต่างประเทศด้วย ก่อให้เกิดปัญหา “ชนบทในเมือง” หรือคนจนในเมือง ลูกจ้างและกรรมกรในโรงงานอาจไม่อยู่ในกลุ่มนี้ แต่ที่แน่ ๆ คือ วินมอเตอร์ไซค์ แท็กซี่ และคนจรจัด ตามสนามหลวงอยู่ในกลุ่มนี้ ชนบทภาคใต้อาจไม่อยู่ในภาพที่คาดไว้ข้างต้นนี้มากนัก เพราะปรับตัวเป็นสวนยางที่นำรายได้มามาให้ค่อนข้างพอเพียง อีกประการหนึ่งถนนทางในภาคใต้ไม่หนาแน่นและเข้าถึงทุกหมู่บ้านง่ายดาย แบบภาคอีสาน ผลก็คือแรงดันให้ชาวชนบทภาคใต้ออกมาจากถิ่นมีน้อยกว่า เว้นแต่มาเรียนต่อที่กรุงเทพฯ ค่อนข้างมาก ส่วนภาคกลางและภาคตะวันออกบางส่วน (เช่น นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ สุพรรณบุรี สิงห์บุรี ชลบุรี ระยอง ตราด ฯลฯ) แปรเป็นเกษตรกรรมที่ค่อนข้างทันสมัยและเลี้ยงตัวได้ (สวนผลไม้ ดอกไม้ ไม้ดัด ป่าและสวนยาง ประมง) และกล้ายเป็นเขตอุตสาหกรรม (โดยเฉพาะร่อง ชลบุรี แต่ก็รวมถึงอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี และบรรดา สมุทรทั้งหลาย) หรือ กลายเป็นเขตที่อยู่อาศัยใหม่ของคนที่ทำงานในกรุงเทพฯ ด้วย (บ้าน

จัดสรร) ตรงนี้อาจอธิบายได้ว่าทำไมสีแดง จึงมีหนาแน่นที่อีสานและเหนือ ส่วนสีเหลืองในชนบทหรือต่างจังหวัด มีมากในภาคตะวันออก แม้คนชนบทที่อยู่ใต้เส้นความยากจน จะน้อยลง แต่จากการสำรวจพบว่าบั้นถึงมีความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทมาก แม้ชาวชนบทมีเงินจำนวนมากขึ้นและมีที่จริงมากขึ้นด้วยระหว่างเมืองที่ศรีวิไล การพัฒนาเช่นนี้เองที่ได้ต้อนรับทักษิณา-ประชานิยม และยังสนับสนุนการกลับมาอีกจนถึงทุกวันนี้

ที่เห็นชัดที่สุดน่าจะเป็นที่อีสานและเหนือที่บั้นถึงมีความยากจน ล้าหลัง และ omnithug อยู่มาก หมู่บ้านเกือบทั้งหมดเหลือแต่คนแก่กับเด็ก คนในวัยหุ่นสาว (15-34 ขวบ) แทบไม่เหลือ หากดูโดยผิวเผิน หมู่บ้านและตำบลของอีสาน และเหนือในทุกวันนี้ ดูเป็นเมืองเล็ก ๆ ได้มีถนน มีไฟฟ้า มีประปา มีร้านค้าจำนวนหนึ่ง ร้านอาหาร ร้านของชำ ไม่เคยขาด มีโรงเรียน สถานพยาบาล หรือโรงพยาบาล มีครู หมอ ข้าราชการ นักเรียน มากขึ้นเยอะ เมื่อเทียบกับสามสิบปีที่แล้ว มีการใช้จ่ายเงินมากขึ้น หมุนเวียนอยู่ในเขต “กึงชนบท-กึงเมืองเล็ก” อย่างนั้นบ้าง แต่ความจริงแล้ว เขตเหล่านั้นไม่ได้เป็นเขตการผลิตที่สลักสำคัญอีกแล้ว เป็นเพียง “นิคม” เท่านั้น เวลาที่ ประชาชนในเขตซึ่งเรียกว่า “ชนบท” มีร้อยละ 60 แต่สัดส่วนการผลิตของภาคเกษตรมีร้อยละ 10 ของรายได้ประเทศ หากดูที่การส่งออกก็จะยิ่งน่าตกใจ ปัจจุบัน ประเทศไทยในแง่หนึ่งเป็นอุตสาหกรรมแห่ง ๆ เพราะเกือบร้อยละ 90 ของรายได้จากการส่งออก มาจากสินค้าอุตสาหกรรม-หัตถกรรมทั้งสิ้น เรายังเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่คนส่วนใหญ่ยังเป็นเกษตรกรแต่ทำงานไม่เต็มเวลา ทำงานอย่างอื่นเสริมด้วยแม้แต่ใน

ชนบทเอง และในหลายส่วนของประเทศชนบทไม่ได้เป็นที่อยู่ของผู้ผลิตแล้ว เป็นเพียงคนแก่ที่เลี้ยงหลานอยู่ที่บ้าน เป็น “พาราชิกา” ให้กองทัพแรงงานที่ส่งไปจากชนบท ไปสู่โรงงาน และบริษัทร้านรวง ในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่อื่น ๆ เท่านั้น

แต่ขณะเดียวกัน การพัฒนาได้เปลี่ยนชนบทไปจากเดิมเหลือล้น หมู่บ้านตำบลทุกวันนี้ไม่อาจเรียกว่าชนบทได้อีกaway ฯ เพราะกล้ายเป็นเมืองเล็ก ๆ หรือเป็น “กึงชนบท-กึงเมืองเล็ก” เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะนับแต่มีการตั้ง อบต. ขึ้นมา และเมืองพัฒนาจากรัฐบาลและท้องถิ่นไปลงมากขึ้น นับแต่สมัยรัชกาล พลเอกชวลิตเป็นต้นมา อบต. ในปัจจุบันน่าจะมองเป็น “เมืองเล็ก” ได้แล้ว แต่เมืองเล็ก หรือ “ชนบทรุ่ปใหม่” ที่กล่าวมานี้ ไม่ใช่เมืองแบบที่เกิดในตะวันตก เพราะส่วนใหญ่ล้วนพึ่งตนเองไม่ได้ ไม่เป็นหน่วยการผลิตที่สำคัญ ไม่มีรายได้ที่หารหรือผลิตขึ้นมาจากการพืชที่นั้น ๆ มากมายนัก อยู่รอดได้ด้วยงบประมาณราชการ นานาชนิดที่ไปลง และด้วยเงินที่ส่งมาจากการเมืองใหญ่และต่างประเทศ(ระยะหลังยังมีการแต่งงานกับชายต่างประเทศ ชาวฝรั่งไม่น้อยในอีสานคาดว่ามีสัดร้อยในชนบทสามแสนคนที่มีสามีอย่างนี้) ผสมกับศักยภาพในการเลี้ยงตัวเอง ทางด้านอาหารบ้าง เช่น ปลูกข้าวกินเอง หาผัก หาปลา จากริมชาติไม่ยาก ทำให้พออยู่ได้ ไม่ใช่อยู่อย่างพอเพียง

สิ่งที่หุ่นสาว หรือ ชายหญิง จากอีสานและเหนือที่มาทำงานใน กทม. หรือต่างประเทศ เป็นห่วงอยู่ในใจเสมอ คือเมื่อพ่อแม่หรือปู่ย่าตายายในชนบท ซึ่งกำลังเลี้ยงลูกให้ดันอยู่นั้น เกิดเจ็บไข้ได้ป่วย ดันจะมีเงินทองเพียงพอที่จะให้ผู้สูงอายุเหล่านั้น ไปหาหมอ หรือซื้อยา

ได้พอ และทันกาก หรือไม่ หรืออุดเป็นห่วง ไม่ได้ว่าลูกเล็ก ๆ ในชั้นบทที่เป็นไข้ หรือล้ม เจ็บลงนั้น จะได้รับการรักษาพยาบาลที่ดีพอ หรือไม่ ยิ่งตนเองหารายได้ได้แค่เพียงพอ กับอาหารของเด็กและคนเลี้ยงเด็กเท่านั้น ดังนั้น เมื่อโครงการสามสิบบาทรักษาทุกโรคอุบัติ จึงเป็นที่ถูกอกถูกใจ ที่จริง โล่งใจ ด้วยซ้ำ ส่วนคนที่อยู่ในชั้นบทแต่ยังทำงานอยู่ โดยเฉพาะที่ปลูกข้าว และพืชไร่ขาย มักหวาน รำลีกถึงคุณทักษิณเสมอ พวกรเขามักพูด ประโยชน์ประเทศที่ว่า “สมัยที่ท่านอยู่ ในตำแหน่ง ข้าว ก็ราคادي ยาง ก็ดี พืชไร่ ก็ราคadi ทุกอย่าง ท่านเอาใจใส่ ท่านจำนำข้าว ฯลฯ” เสมอ อีกประเด็นหนึ่งที่ควรเข้าใจ คือ ชาวบ้าน ในชั้นบทรุปแบบใหม่ในขณะนี้ อาจมีรถเข้าไปขับ มีรั้วและบ้านที่ก่ออิฐถือปูน มีไฟ มีน้ำ ประปาใช้ มีลูกหลานเรียนหนังสือ แต่ส่วน ไม่น้อยได้ซื้อหรือได้หาสิ่งเหล่านี้มาด้วย “เงินกู้” นานาชนิด เป็นหนี้กันทุกครัวเรือน ความเจริญ ได้มา “ก่อนเวลา” ด้วยการกู้ หรือ การนำเอารายได้ในอนาคตมาใช้ก่อนนั้นเอง ไม่แปลกใจเช่นกันที่ชาวชั้นบทจำนวนไม่น้อย พูดถึงการพักรำหนี้ของคุณทักษิณ และ กองทุนหมุนบ้านละหนึ่งล้านอย่างชื่นชม ไม่มีวัน ลืมเลือน นี่เองที่เรากล่าวว่าการพัฒนาแบบ “ทั้งชั้นบท” ได้รอดอยคนอย่างคุณทักษิณ และ พรรครอย่าง ไทยรักไทย มาเกิด

ชั้นบทในปัจจุบันแม้จะไม่ยากจนหรือ จนแทนตายอย่างแต่ก่อน แต่ก็ยังซักหน้าไม่ถึง หลัง “ไม่ตายแต่ไม่โต” หรือ “ไม่ฟื้น” คนจำนวนมากไม่ น้อยราย เป็น “คนชั้นกลางระดับล่าง” อย่างที่ อาจารย์นิธิเรียก พวกรเขารับ “สาร” ทางการเมือง ผ่าน “สื่อ” เดียวกับคนในกรุงและในเมืองชั้นบท รูปแบบใหม่ในอีสานและเหนือไม่ได้อยู่อย่าง

ลำพังโดดเดี่ยว โดยไม่รู้จักโลกภายนอก อย่าง เมื่อสามสิบปีที่แล้ว ตรงข้ามทุกครัวเรือนมี พ่อแม่ ลูกหลาน พี่น้อง ผัวเมีย ที่เคยไป หรือ กำลังอยู่ในกรุงเทพฯ และต่างประเทศ เป็น เรื่องธรรมชาติ กระทั้งหลายครัวเรือนในทุก ตำบลหรือหมู่บ้าน ยังมีสามีภรรยาเป็นชาว ต่างประเทศ มีลูกที่เป็นครึ่งไทย-ครึ่งเทศ ชั้นบทรุปแบบใหม่รู้จักโลก รู้จัคิด รู้จัตรอง เป็นตัวของตัวเองมากขึ้นแล้ว เขาหาได้เป็นคน “บ้านนอก” อีกต่อไปแล้ว ที่น่าสนใจแต่เป็น ปัญหาอย่างกับสถานการณ์การเมืองไทยในเวลา นี้ ก็คือ พวกรเขามียอมรับคุณทักษิณและพรรคร ชื่นชอบที่สุดกับนโยบายประชาชนนิยม ผู้กัน กักดีกับบุคคลที่ให้กำเนิดนโยบาย เช่นนี้ คือ คุณทักษิณ พูดแบบอาจารย์พิชิต คือ “มวลชน รากหญ้าได้ดีนั้นฟื้นขึ้นแล้ว” แต่หากสมมุติฐาน นี้เป็นจริง สีแดง นับวันจะมีชีวิตที่เป็นตัวของ ตนเอง มีอิสรภาพ มีวิจารณญาณมากขึ้น (ดูจากความขัดแย้งในหมู่สีแดง ความขัดแย้ง ระหว่างสีแดงกับพรรคร ความขัดแย้งระหว่าง มวลชนกับผู้นำในบ้านสีแดง) เวลาโน้อา เมื่อตนกับพวกรเข้า “บูชาทักษิณ” แต่เขาก็จะ พัฒนาไปได้เรื่อย ๆ อย่างน้อยเราควรเห็น ความ “ก้าวหน้า” ของพวกรเข้าที่ไม่ได้ตอกยุ่น ได้เงินหรือการอุปถัมภ์ช้าๆ ช้าๆ ช้าๆ ยามที่ปราศจาก สาระ หรือไม่มีบุคคลชิชฐานประกอบ หายได้ เป็นเช่นนั้นไม่

ข้อเสนอแนะ

แม้จุดค้างดัดที่ได้นำเสนอข้างต้น อาจดูเหมือน เป็นประเด็นปัญหาที่ใหญ่มากโดยตัวของมัน เอง มากกว่าที่จะเป็นปัจจัยเชิงจุลคานงัดเพื่อ แก้ปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และ การเมืองที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน ทว่าอยุทธศาสตร์

การขับเคลื่อนเพื่อบูรณะชนบท หากได้มีการวางแผนทางที่เหมาะสม ก็อาจส่งผลคลี่คลายวิกฤตการณ์ให้ลดความรุนแรงลงได้เป็นลำดับ ทั้งนี้อาจแยกพิจารณาดำเนินการในสามระยะตามความเร่งด่วนดังนี้

ยุทธศาสตร์เฉพาะหน้า (ตอนฟิน ออกจากกองไฟแทนการทุ่มน้ำเพื่อดับไฟ)

เร่งรัดระดมบประมาณและทรัพยากร อีน ๆ (ไทยเข้มแข็ง) ลงสู่ชนบทและการผลิตในภาคเกษตร เพื่อให้เกิดการผลิตเติมประสิทธิภาพ เกิดการจ้างงาน สร้างอาชีพ ริเริ่มวิสาหกิจชุมชน ยกระดับกิจกรรมทางสังคมที่ขาดหาย สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเครือข่าย ทางสังคมในชนบท ส่งเสริมกิจกรรมที่ใช้และพื้นฟูองค์ความรู้ในท้องถิ่น ทั้งหมดนี้จะต้องดำเนินการโดยภาคประชาชน มีใช้โดยระบบราชการ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง อันจะช่วยให้ประชาชนสามารถดำรงชีพอยู่ได้ ขยายการพัฒนาระบบบริโภคในชนบท และขยายศักยภาพรองรับการคืนถิ่นของแรงงานในระยะต่อไป ระดับความเข้มข้นของกิจกรรมการผลิต กิจกรรมทางสังคม และการกิจในการบริหาร จัดการชุมชน จะลดจำนวนประชาชนผู้ดับแค้น ใจจากชนบทที่จะเข้าร่วมการต่อสู้และเผชิญหน้าทางการเมืองลงโดยปริยาย

ยุทธศาสตร์ระยะกลาง (พื้นฟูอวัยวะ^{หลัก}อันเป็นที่มาของโรค แทนการมุ่ง^{รักษาอาการของโรค})

กระจายบประมาณลงสู่ภาคชนบท ส่งเสริมการปักครองท้องถิ่น กระจายอำนาจ ทางการคลัง สร้างระบบการตรวจสอบของภาคประชาชนในระดับท้องถิ่น จัดรูปที่ดินและระบบชลประทานที่ครอบคลุมพื้นที่รกร้างเพื่อขยายที่ทำกินโดยไม่รุกล้ำป่าธรรมชาติ จัดทำ

กฎหมายการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อสร้างความเท่าเทียมและการเข้าถึงปัจจัยการผลิตภาคเกษตร ส่งเสริมการสร้างงานในชนบทมากกว่า การดึงแรงงานออกจากชุมชน ปรับปรุงระบบภาษีที่เป็นธรรม และส่งเสริมการผลิตของภาคชนบท ส่งเสริมพัฒนาการต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตผลทางการเกษตร

ยุทธศาสตร์ระยะยาว (สร้างเสริมภูมิ คุ้มกันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง)

ปฏิรูประบบภาษีเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ปฏิรูประบบงบประมาณ แผ่นดินระหว่างการลงทุนในภาคเมืองและชนบท ปฏิรูปโครงสร้างและสัดส่วนระบบเศรษฐกิจ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนระหว่างภาคอุดสาหกรรม และภาคการเกษตร ส่งเสริมการออมและการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการภาคเกษตร ปฏิรูประบบการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาท้องถิ่นและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งเสริมศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับท้องถิ่น ปฏิรูประบบสาธารณสุขพื้นฐาน

ประชาริปไตยที่จะนำไปได้รอดคือประชาชน ต้องที่ยอมรับทั้งเหลียงและแดง ทั้งเมืองและชนบท สิ่งที่เป็นจุดเน้นของสีเหลืองคือต้องมีธรรมาภิบาล การคอร์รัปชันเป็นสิ่งที่ต้องลดลง เลิก ผู้ที่มาจากการเมืองข้างมาในสภาพต้องไม่กล่าวล่วงสถาบันอื่น ๆ ในสังคม ไม่ว่าสื่อสารมวลชน นักวิชาการ มหาวิทยาลัย หรือข้าราชการ หรือสถาบันอันเป็นที่เคารพของคน โดยทั่วไป จุดเน้นของฝ่ายแดงก็คือต่อต้านรัฐประหาร ต่อต้านการยึดอำนาจและต่อต้านการใช้สถาบันที่ทุกคนเคารพรักไปเป็นประโยชน์ ให้กับนักการเมืองฝ่ายได้ฝ่ายหนึ่ง ล้วนถูกทั้งคู่ ดีทั้งคู่ ความมองกันอย่างนั้น เพื่อความปรองดองและสมานฉันท์

ประชาธิปไตยนั้นต้องฟังเสียงข้างมาก แต่ก็ต้องเคารพสิทธิ์ของคนส่วนน้อยด้วยรวมทั้งฝ่ายค้าน ประชาธิปไตยนั้นยังต้องถือหลักนิติธรรม ระบบศาล และระบบองค์กรอิสระด้วย สถาบันต้องเป็นหลักชัยให้คุณทุกฝ่าย ทุกกลุ่ม ไม่ให้ใครทำให้เห็นว่าออนไลน์ไปทางใดทางหนึ่ง

คืนความชอบธรรมให้สังคม ไม่มี สมานฉันท์ใด ที่ปราศจากความเป็นธรรมให้แก่ ทุกฝ่าย เท่าที่ทุกฝ่ายพอจะรับได้ และคืนหลัก วิชาชีพให้วางการกฎหมายและวางการยุติธรรม ด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

หนังสือและบทความ

ภาษาไทย

กฤษฎา บุญชัย. 2541. “ความยากจนในชนบท” ใน คนจนไทยในภาวะวิกฤต. ณรงค์ เพ็ชร ประเสริฐ, บรรณาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. 118-119. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์ การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

กาญจนา ตั้งชลพิทย์. 2550. “กรุงเทพมหานคร: เมืองโடี ยัวตอลอดภารของประเทศไทย” ใน วรชัย ทองไทย และสุรีย์พร พันพึ่ง บรรณาธิการ, ประชากรและสังคม 2550: นคร กิจวัฒน์และวิถีชีวิตเมือง; 29 มิถุนายน 2550; โรงละครยลลิเวอร์. 18-35. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม. 2551. “เศรษฐกิจ และการเมืองของสังคมชนบทไทย” ในเอกสาร การสอนชุดวิชาเศรษฐกิจกับการเมืองไทย เล่ม 1 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) หน่วยที่ 7. พิมพ์ เล่ม 1 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1) หน่วยที่ 7. พิมพ์

ครั้งที่ 3, 261-330. นนทบุรี: สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.

เกษยร เดชะพีระ. 2542. ชาวศิวไลซ์ การเมือง วัฒนธรรมไทยได้เงาโอลิมเพล. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลเด็มทอง.

——— 2547. บุษกับทักษิณ ระบบอำนาจ ช่วงใหม่ไทย-อเมริกัน. กรุงเทพฯ: โครงการ จัดพิมพ์คบไฟ.

——— 2550. จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยายน 2549: วิกฤตประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ 14 ตุลา.

——— 2551. “ความขัดแย้งทางการเมือง ปัจจุบัน: บทวิเคราะห์และทางออก (จบ)” ใน นิติชน, 27 มิถุนายน, 6.

โคเซอร์, ลิวอิส เอ. 2535. แนวความคิดทฤษฎี ทางสังคมวิทยา เล่ม 7 ตอน “คาร์ล มาร์กซ์” แปลโดย จำเริญ พิทักษ์วงศ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

——— 2547. “แมร์ เวเบอร์” ใน นักประชัญ ระดับโลก. แปลโดย อังกาน กอครีพร. 355-440. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีธรรมนน.

——— “เอมิล เดอเริ่กเมิร์” ใน นักประชัญ ระดับโลก. แปลโดย นฤจาร อิทธิจีระจรัส. 261-354. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีธรรมนน.

——— “เออร์เบิร์ต สเปนเซอร์” ใน นักประชัญ ระดับโลก. แปลโดย นฤจาร อิทธิจีระจรัส. 181-260. กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีธรรมนน.

คณะกรรมการสamanฉันท์เพื่อการปฏิรูปการเมือง และศึกษาแก้ไขรัฐธรรมนูญ รัฐสภา. 2552. “รายงานคณะกรรมการสamanฉันท์เพื่อการ ปฏิรูปการเมืองและการศึกษาการแก้ไข รัฐธรรมนูญ รัฐสภา สมานฉันท์สร้างสันติสุข”.

- กรุงเทพฯ: สำนักกรรมการ 2 สำนักงาน
เลขานุการสภาพัฒนาฯ. แห่งราชภัฏร.
- เจเรมี เคเมร์. 2539. “ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่าง
ผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ในสังคมไทย” ใน
ระบบอุปถัมภ์. ออมรา พงศานิชญ์ และปรีชา
คุวินทร์พันธ์ บรรณาธิการ, น.219-258.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
นัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. 2537.
วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: อพิດดา
พริ้นติ้ง.
- ชนิดา ชิดบัณฑิตย์. 2547. “โครงการอันเนื่องมา
จากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราช
อำนาจนา (พ.ศ.2494-2546)” วิทยานิพนธ์
สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา nab. ณ ที่ด
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และศิริพร ยอดกมลศาสดร์
2541. “สถานภาพของคนจนในภาวะวิกฤติ
เศรษฐกิจ” ใน คนจนไทยในภาวะวิกฤติ. ณรงค์
เพ็ชรประเสริฐ บรรณาธิการ. 198-227.
กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอี่ยวศรีวงศ์. 2539. “จากแรงงานเข้มข้นไปสู่
ทุนเข้มข้น” ใน สองหน้าสังคมไทย: บทวิภาคย์
โครงการยั่งยืนประเทศไทย. 163-168. กรุงเทพฯ:
ผู้จัดการ.
- 2543. คนจนกับนโยบายการทำให้จน
ของรัฐ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์
- 2552. รากหญ้าสร้างบ้าน ชันชั้นกลาง
สร้างเมือง. กรุงเทพฯ: มติชน.
- นิรมล สุธรรมกิจ. 2551. สังคมกับเศรษฐกิจ:
กรณีศึกษาประเทศไทย (พ.ศ. 2500-2545).
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประยงค์ เนตยารักษ์. 2539. “ชนบทไทยจากอดีต
ถึงปัจจุบัน: ปัญหาและแนวทางพัฒนา” ใน เจ้า
ชาวบ้าน เล่ม 2. ปริตา เฉลิมเพล่ ก้อนดงตกล
บรรณาธิการ. 92-112. กรุงเทพฯ: สถาบัน
ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประเวศ วงศ์. 2548. “จะระไน 5 ปัจจัยนวนความ
ขัดแย้ง 4 หนทางสร้าง “สันติวิธี” ใน มติชน
รายวัน. 28(9890).
- ประเวศ วงศ์ และคนอื่น ๆ. 2545. ความจริงของ
ความจน. กรุงเทพฯ: คณะทำงานวาระทาง
สังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ประเสริฐ แย้มกลินฟิล์ม. 2529. สังคมชนบทไทย.
กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาทั่วไป ฝ่าย
วิชาการ และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ปิยะวัต บุญหลง. 2546. คำนำ ใน เศรษฐศาสตร์
รัฐธรรมนูญ บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราช
อาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. สำนักพิมพ์มติชน
ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พาสุก พงษ์ไพจิตร. 2547. ประชาธิปไตย ประชา
สิทธิ์ ประชาธิรัม. ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์
การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- พาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. 2539.
เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ.
เชียงใหม่: ตรัสวิน.
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. 2545. เอมิล เดอร์ไซม
กับสังคมวิทยากรุงเทพฯ. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.
- พอยันธ์ อุยยานนท์. 2551. “เศรษฐกิจการเมืองไทย
ตั้งแต่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 1- ฉบับที่ 9” ใน เอกสารการสอนชุด
วิชาเศรษฐกิจกับการเมืองไทย เล่ม 1 (ฉบับ

- ปรับปรุงครั้งที่ 1) หน่วยที่ 5. พิมพ์ครั้งที่ 3, 210-270. นนทบุรี: สาขาวิชาธุรกิจศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภาคพัฒน์ ทิพยประไพ. 2540. แนวคิดวิถีการผลิตแบบเชื่อมกับการอธิบายหมู่บ้านไทย. กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พรินท์.
- มานิตย์ นวลละออ. 2540. การเมืองไทยยุคสัญลักษณ์รัฐไทย. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองรัตน์พรินติ้ง.
- รังสรรค์ ชนะพรพันธุ์. 2523. “ระบบเศรษฐกิจไทย วิกฤติการณ์แห่งโครงสร้างและวิกฤติการณ์แห่งเส้นทางการพัฒนาเศรษฐกิจ” ใน วารสารธรรมศาสตร์ 9(3): 2-70.
- 2538. เศรษฐกิจการเมืองในยุครัฐบาลชาน หลีกภัย. กรุงเทพฯ : ผู้จัดการ.
- 2539. กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.
- 2544.“กระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.” บทความเสนอในการสัมมนาวิชาการประจำปี 2544 เรื่อง ไทยภายใต้ระบบทิศเศรษฐกิจใหม่ โดยคณะกรรมการเศรษฐกิจศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ ห้องกรุงธน บลลรุม โรงแรมรอยัลริเวอร์ วันที่ 4 พฤษภาคม.
- 2544.“TDRI กับยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนความยั่งยืน”. ใน ผู้จัดการรายวัน. (29 พ.ย.): 6.
- 2545. “ยุทธศาสตร์ – กระบวนการรัฐ: ทางผ่านของความล้ำเอียง” ใน ความจริงของความจน. คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- 2546. เศรษฐศาสตร์รัฐธรรมนูญ บทวิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เล่ม 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติชนร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- โรเบิร์ต เจ. มัสแคน. 2536. สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย เมรี ครองแก้ว, พระยา พล คุ้มทรัพย์ บรรณาธิการแปล. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลูเวียน อีม แองส์. 2539. “การจัดระเบียบของสังคมในรูปบริวารและແວດວງ” ใน ระบบອຸປະນົກ. อມรา พงศ์พิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์ บรรณาธิการ. น. 185-218. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รวิทย์ เจริญเลิศ และธีรนาถ กัญจนอักษร.
2541. “วิกฤติการณ์เศรษฐกิจ ปัญหาการว่างงาน และความยากจน” ใน คณจนไทยในภาวะวิกฤติ. ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์ การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม และศรีนาถ สุริยะ. 2516. “สังคมและวัฒนธรรมไทย” ใน สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 16 โดยพระราชบรมสังคช่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พระนคร: โรงพิมพ์ครุสภากาดพร้าว.
- สมเกียรติ วันทดนะ. 2525. วิวัฒนาการชนชั้นแรงงานไทย เค้าโครงประวัติศาสตร์แรงงาน ครอบคลุมสองร้อยปี. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- สมชัย จิตสุชน. 2547. “พัฒนาการเศรษฐกิจมหาภาคของไทยและทางเลือกในอนาคต” บทความเสนอในการสัมมนาวิชาการประจำปี 2547 เรื่อง เที่ยวหลังแลหน้า: ยุ่สิบปีเศรษฐกิจ

สังคมไทย, มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย วันที่ 27-28 พฤษภาคม.

สมบูรณ์ ศิริประชัย. 2543. “แนวความคิดกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของไทยก่อนและหลังวิกฤติการณ์เศรษฐกิจ: ความล้มเหลวของสถาบัน.” ใน นิรนล สุธรรมกิจ. 2551. สังคมกับเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาประเทศไทย (พ.ศ. 2500-2545). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สังคิต พิริยะรังสรรค์. 2525. พัฒนาการของชนชั้นนายทุนไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสน่ห์ จำริก. 2531. “บทนำ” ใน กิจทางหมู่บ้านไทย, เสรี พงศ์พิศ บรรณาธิการ, 1-11. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

สุธี ประสาสน์เศรษฐ. 2523. “วิวัฒนาการชนชั้นนายทุนไทย” ใน วิวัฒนาการทุนนิยมไทย. ฉัตรทิพย์ นาถสุภา บรรณาธิการ, 113-137. กรุงเทพฯ: สารศึกษาการพิมพ์.

สำนักงานสภาพน้ำการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2504. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติระหว่างระยะเวลา พ.ศ. 2504 ถึง 2509. กรุงเทพฯ: rongpimพสำนักนายกรัฐมนตรี.

อรศรี งามวิทยาพงษ์. 2530. “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจ: การพึ่งพาอาศัยกันหรือการพึ่งพิง ศึกษากรณีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาตินับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509).” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

——— 2546. กระบวนการทัศน์และการจัดการความยากจนในชนบทของรัฐในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-8: พ.ศ. 2504-2544. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์

ศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชารบริหารสังคมคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อาันท์ กัญจนพันธุ์. 2549. วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้รัตนธรรม. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อิริค อาร์ วูลฟ์. 2547. สังคมชาวนา. สุเทพ สุนทร เกสช (แปล). เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.

อุกฤษฎี ปั้นมา้นันท์และรัตพงษ์ สอนสุภาพ. 2549. “มั่งคราหมดเขี้ยวเล็บ: ธนาคารพาณิชย์ไทย หลังวิกฤตเศรษฐกิจ.” ใน การต่อสู้ของทุนไทย เล่ม 2. พาสุก พงษ์ไพบูลย์ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: มดิน.

อุ่ทอง ประสาณวินิจฉัย. 2530. เดอร์ไคเม-เวเบอร์. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เออง เหล่าธรรมทัศน์. 2548. ทักษิณา – ประชา นิยม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ติชน.

——— 2550. สองคราประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อันส์ ดีเตอร์ เบ็คชเต็ต. 2539. “โครงสร้างสังคมอย่างเป็นทางการกับกฎหมายที่พฤติกรรมที่ไม่ได้ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรในชนบทของไทย: ตัวแบบของความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์” ใน ระบบอุปถัมภ์. อมรา พงศ์พิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์ บรรณาธิการ. 259-312. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Anderson, Benedict. 1991. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

Arif, Dirlik.1996. "The Global in the Local" in
Global/Local: Cultural production and the transnational imaginary. 21-45. Duke University Press.

Caldwell, J. Alexander. 1974. *American Economic Aid to Thailand*. Lexington, Mass: D.C. Health.

Durkheim, Emile. 1952. *Suicide: A Study In Sociology*. Translated by A. Spaulding and George Simpson and edited with an introduction by George Simpson. London: Routledge & Kegan.

Harriss-White, Barbara, ed. 2002. *Globalisation and Insecurity: Political Economy and Physical Challenges*. London: Palgrave.

Mauss, Marcel.1970. *The Gift: Forms and Functions of Exchange in Archaic Societies* translated by Ian Cunnison. London: Cohen & West Ltd.

Ritzer, George. 2000. *Sociological Theory*. Fifth ed. New York: McGraw-Hill.

Turton, Andrew.1992. "Thailand: Agrarian Bases of State Powe" in *Agrarian Transformations local Process and the State in Southeast Asia*. 53-69. University of California.